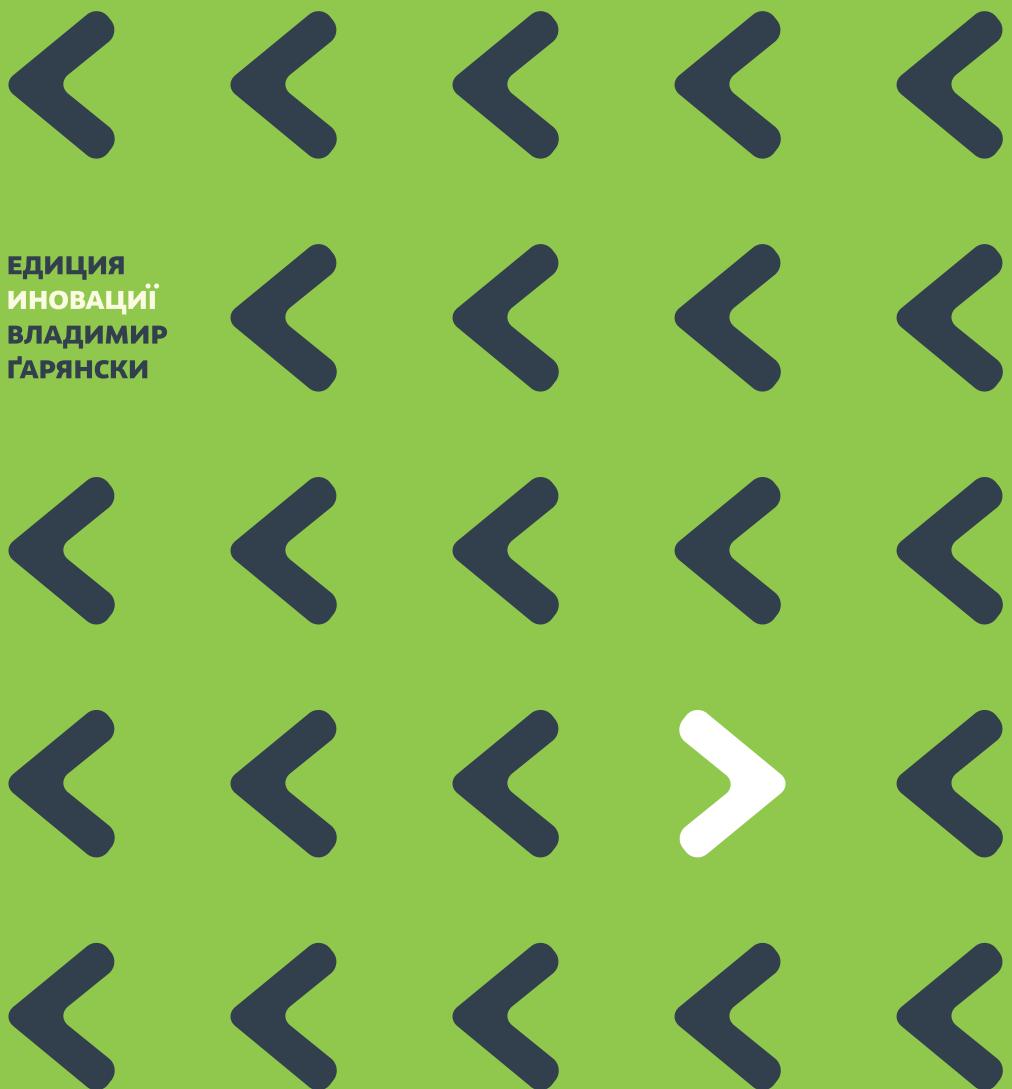

Саша Сабадош

РУСКА ПРЕСА У ЎЈОГОСЛАВИЈІ МЕДЗИ ДВОМА ШВЕТОВИМА ВОЙНАМИ

(ДОРОБЕНИ ПРЕКЛАД НА РУСКИ ЯЗИК)

ЕДИЦИЈА
ИНОВАЦИЈ
ВЛАДИМИР
ГАРЯНСКИ

ЕДИЦІЯ
ІНОВАЦІЇ
ВЛАДИМИР
ГАРЯНСКИ

ISBN 978-86-89945-07-2

**Руска преса у Ўјославиї медзи
двома шветовима войнами**
(Доробени преклад на руски јазик)

Видаватель
Завод за културу војводянских Руснацох

За видавателя
мр Сергей Тамаш, директор

Лектура
Саша Сабадош

Автор мастер роботи
Саша Сабадош

Подобово графичне решене
Игор Орсаг

Друкарня
«Свен» д.о.о Ниш

Место и рок друкования
Нови Сад, 2015.

Тираж
100

Публикация реализована зоз потримовку
Покраїнского секретаријату за културу
и явне информоване Влади АП Войводини

Публикација је објављена уз подршку
Покрајинског секретаријата за културу
и јавно информисање Владе АП Војводине

Саша Сабадош

**РУСКА ПРЕСА У
ЮГОСЛАВИЈЕ МЕДЗИ
ДВОМА ШВЕТОВИМА
ВОЙНАМИ**

(ДОРОБЕНИ ПРЕКЛАД НА РУСКИ ЈАЗИК)

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ ВОЈВОДЯНСКИХ РУСНАЦОХ

Нови Сад, 2015.

Змист

УВОД	7
1. ЖИВОТ РУСНАЦОХ У БАЧКЕЙ И СРИМЕ ПО 1918. РОК, ПЕРШИ ДОТИКИ З ПРЕСУ И ПЕРШИ ПРОБОВАНЯ СНОВАНЯ ВЛАСНИХ НОВИНОХ	15
1.1. Руснаци у Бачкей и Сриме. Присельоване и формоване населенюх и заєдніцох.....	15
1.2. Перши споминаня Руснацох Бачкей и Сриму у преси Габсбуржской монархии.....	16
1.3. Початки видавательства на языку бачванско-сримских Руснацох .	17
1.4. Перше пробование Руснацох у Бачкей и Сриме у напряме порушования власних новинох	18
2. РУСНАЦИ У ЮГОСЛАВЯНСКЕЙ ДЕРЖАВИ (1918-1941)	19
2.1. Економске и социјалне положене	19
2.2. Школство	20
2.3. Политични живот	21
3. ВИДАВАТЕЛЬСТВО ПРИ РУСНАЦОХ У КРАЛЬОВИНИ СЕРБОХ, ГОРВАТОХ И СЛОВЕНЦОХ ПО 1924. РОК	23
3.1. Сноване и дјестоване Руского народного просвите дружства у первих роков иснованя	23
3.1.1. Руски календар	24
3.2. Зявљоване опозицији РНПД. Руски батог	24
3.3. Костельникова Граматика	26

4. РУСКИ НОВИНИ (1924–1941)	29
4.1. Редакция Дюру Павича (1924-1930)	29
4.2. Пишкоревско-дяковецка фаза (1931-1937)	34
4.3. Рускокерестурска фаза (1937-1941).....	37
5. ВИДАНЯ КПСЮР/КНСЮР (1934-1940).....	39
5.1. Заря (1934-1936).....	39
5.2. Русска правда (1936)	41
5.3. Русска заря (1936-1940).....	42
6. ДРУГИ СЕРИЙНИ ВИДАНЯ НА РУСКИМ ЯЗИКУ ПО 1941. РОК	45
6.1. Зоря (1934)	45
6.2. Думка (1936-1941)	47
6.2.1. Редакция Силвестера Саламона (1936-1937)	47
6.2.2. Часопис за младих (1938).....	48
6.2.3. Национално-культурни журнал (1940-1941)	54
6.3. Православни вистник (1936-1939)	55
6.4. Наша заградка (1937-1941)	56
ЗАКЛЮЧЕНЕ	57
ПРИЛОГИ	60
СПИСОК ЖРИДЛОХ И ЛИТЕРАТУРИ	78

УВОД

З розпадом Австро-угорського царства пришло до формовання нових державох на його бувшій території. Єдна зоз ніх була і Кральовина Сербох, Горватох и Словенцох и вона, як нашлідство бувшій габзбуржской держави, достала велике число наронох хтори ше нашли звонка своїх матичних жемох. Руснаци у Бачкей и Сриме постали одщипени од свого матичного простору у бувшій сиверовосточній Угорській, хтора припадла Чехословацкей, и од Русинох хтори там жили. Зочени з такими обставинами, Руснаци ше у державі Южних Славянох опредзеліли за організованє свого культурного живота и з туту намиру 1919. року формоване Руске народне просвітне дружтво (РНПД). У рамикох РНПД вишли и перши периодични публікації на языку бачвансько-сримських Руснацох, Руски календар од 1920. по 1940. и Руски новини од 1924. по 1941. рок. Основни циль и задаток тей роботи приказац початки новинарства на руским языку у югославянській державі, аналізовац обставини под хторима ше розвивала видавательна діяльносц при бачвансько-сримських Руснацох и указац на упліви хтори медзивойнова преса на руским языку мала на взагальні розвой рускей культури и дружтва на тих просторох.

Найчастейше хасноване историйне жридло за виробок тей роботи праве преса на языку Руснацох у Кральовини Сербох, Горватох и Словенцох и Кральовини Югославії медзи двома шветовими войнами, чо и тема хтора ше у тей роботи обрабя. Два тижньовніки по руски хтори выходзели у югославянській Кральовини медзи двома шветовими войнами були Руски новини, видане РНПД и Заря, орган Културно-просвітного союзу югославянських Русинох (КПСЮР). Важне визначиц же Заря на два заводи меняла своё мене. Першираз мене пременене 1936. року до мене Русска правда, але тото мене хасноване лем у двух числох, а од септембра 1936. по початок 1941. року тата новинка ношела назву Русска заря. У тей роботи ше будземе занімац и зоз рочними виданями спомнутих организаций, а то Руски календар як рочнік РНПД и Русски календар Заря як рочнік КПСЮР односно КНСЮР (Културно-національні союз югославянських Русинох) после пременки мене. Будземе ше занімац и з другими периодичними и непериодичними серийними публікациями на руским языку хтори выходзели у медзивойнових часох. Ту найперше окреме важне спомнуц перши таки виданя, а то публікация

Руски батог з 1922. року и Зоря зоз 1934. року. Гевти виданя специфични по тим же вишло лем їх перше число. Руски батог мал амбіцию прероснуц до новинох¹, ал€ судзаци по цалокупним змисту тей публікації, Руски батог можеме класификовац як памфлет. Зоря, писана з руку и умножавана з копир папером у лем пейцох прикладнікох, була насампредз литературни часопис руских и українских школярох грекокатоліцкей семинарії у Загребе. Часопис Думка од 1936. по 1941. рок виходзел у вецеj вариянтох: як непериодични журнал (1936-1937), як часопис за младих (1938), як культурно-націонални журнал (1940-1941), а под час Другей шветовей войны под тим меном у НДГ виходзели двотижњово новини. Требало би спомнуц и Православни вистник, хтори у другой половки трицетих рокох у Новим Садзе видавал православни священік-конвертит Янко Виславски наменююци го православним Руснацом. Значносц тих часописох вшеліяк факт же вони манифестую политични, вирски и культурни становиска своїх авторох и драгоценности су историйни жридла за похоповане живота Руснацох у медзивойновей державих Южных Славянох. Гевти виданя часто єдине жридло за одредзени важни подїї у медзивойновей исторії Руснацох на тих просторох. О самих новинох, часописах и календарох Руснацох Бачкей и Сриму будзе слова у дальшим тексту. Прикладнікі тих публікаційох хаснованы у тей роботи ше находза у Бібліотеки Матици Сербской, семинарскей бібліотеки Оддзеленя за славистику Філозофского факультета у Новим Садзе и бібліотеки грекокатоліцкей парохії святих апостолох Петра и Павла у Новим Садзе.

Архивных документох вязаних за туту тему нєт вельо, находза ше у фондох Обласци Бачкей² и Кральовскей банскей управи Дунайскей Бановини³ хтори ше чуваю у Архиве Войводини и угловним ше одноша на організациі хтори видавали новини и часописы о хторих будзе слова у тей роботи, як и за особи и други організациі вязани за існоване тих виданьох. З архивных документох мож обачиц же органи власци були прихильнійши Културно-просвітному, а потым и Културно-національному союзу югославянских Русинох як РНПД, а причини за таке думане буду обґрунтованы у дальшим тексту.

Цо ше дотика литератури нєобходимей за лепшее спатране тей теми, найперше мушиме спомнуц капиталне двотомнне діло Марії Чурчич под назву Бібліография Руснацох у Югославії 1918–1980. У першим томе

1 А. Сакачов, *Хто ў шпива*, Руски батог, Нови Сад, 1922, 4.

2 Архив Војводине, Ф. 112 Област Бачка.

3 АВ, Ф. 126 Краљевска банска управа Дунавске Бановине.

ше находзи обсяжна библиография шицких виданьох на руским языку (новинох, часописох, кніжкох и других виданьох)⁴, а у другим библиография роботох обявених о Руснацох у Войводини у гореспомнутим периодзе нє лем по руски, ал€ и на язикох народах и народносцох Югославії⁵. Авторка, свойочасово занята у Библиотеки Матици Сербской у Новим Садзе, направела єден преглядни и аналитични список обявленого писаного слова на руским языку, як и роботох о войводянских Руснацох обявених на язикох хтори ше хасную у Войводини, як и на українским языку. Тата библиография драгоценна и прето же дава опис даєдних нам нєдоступных виданьох, а одредзени виданя (насампредз одредзени числа даєдних новинох и часописох) нє були доступни анї самей авторки тей библиографії, так же вона лєбо направела опис того виданя на основи податкох з других библиографийох и научових роботох лєбо логично роздумуюци дошла до заключеня же одредзене число новинох лєбо часопису вишло, бо гоч нє було можліве пренайсць тото конкретне число, доступни були познёйши числа того одредзеного виданя.

За першу часць од велькей важносци бул прилог⁶ Янка Рамача у хторм вон анализує тексты хтори бачвански Руснаци писали о себе и посылали рижним новином и часописом, першэнствено базаваним на території нешкайшай заходней України, у периодзе од концу осменастога по початок двацетаго століття, т.е. у периодзе скорей конституованя окремаго культурнаго жывота Руснацох на просторе Бачкей и Сриму. У тей ше роботи автор дотика и питаня ідентитету бачванско-сримских Руснацох хтори бул барз атрактивна тема, поготов як часць полемики медзитима интелектуалцами хтори язик бачванско-сримских Руснацох тримали за диялеккт словацкаго языка и тих хтори твердзели же вон зашлем часць восточнославянскаго язичнаго поднёбя.

Діялносць новосадскаго грекокатоліцкаго пароха о. др Романа Миза винімково широка и плодотворна. Вона далёко превозиходзі граніцы пасторальнай роботы з вирнима и ширы ше на полью теологійнай думку, литературы, новинарства, публицистики, лексикографії, библиографії и историографії. Цо ше дотика теми тей роботы, Роман Миз обявел даскељо статей винімково важных за виучоване тей теми. Вон 1969. року у часопису Шветлосць почал обявівовац писма хтора зоз своім

4 М. Чурчич, Библиография Руснацох у Югославії 1918–1980. I. Библиография кніжкох, календарох, часописох и новинох на руским языку, Нови Сад, 2006.

5 М. Чурчич, Библиография Руснацох у Югославії 1918–1980. II. Библиография о Руснацох у Югославії, Нови Сад, 1989.

6 Ј. Рамач, Прилог историографии о Русинима у южној Угарској од kraja XVIII do почетка XX века: Русини у штампах и другим публикацијама о самима себи, Извори о историји и култури Војводине. Зборник радова, Нови Сад, 2009, 403-425.

змистом одкриваю важни податки о початкох организованого культурно-просвітного живота бачванско-сримских Руснацох.⁷ У тей, як и у велькай векшини своїх историографско-публицистичних роботах, Роман Миз нє хаснує наукову апаратуру и хаснує єдноставни язык прилапліви за ширше читательство. У вуковарским часопису Нова думка, дзе ёден з редакторох бул и Роман Миз, 1975. року вишол ёден неподписані текст пошвецени пейдзешатрочніци Руских новинох.⁸ Кед поровнаме форму текста, язык и стил писаня з другима Мизовима работами на туто тему, могли бизме вицагнуц заключене же вон написал и гевтот текст, гоч о тим нєт шліду. Гевтот текст насампредз информативного характеру у хторим анонимни автор дава кратку историю новинох, описує їх змист и приготовює одредзени тексти зоз ніх. Автор лем на кратко поровнүе змисти Руских новинох з розличных фазох їх иснованя. После даваня списку авторох и сотруднікох Руских новинох, автор того прилогу у заключеню и гвари же то лем общи препатрунок тих новинох од першого по остатнє число без амбіциї преходу до критичней анализы. Роман Миз, тиж у часопису Нова думка, 1981. року обявел текст пошвецени литературним часописом по руски.⁹ Як и у предходно спомнутей статі, и ту ше роби о насампредз информативним препатрунку авторови доступных числох часописох Зоря и Думка и то през начишльоване насловох текстох и їх авторох у тих часописох. Медзитим, ту приложени и даєдни окреме важни информациі о авторох текстох, а даваю ше и мена даєдних авторох хтори обявйовали свойо тексти под псевдонімом. За туто роботу значни и два кніжочки Романа Миза под назву Священіки осиєцкого викарията у хторих приложени биографії єдней часци грекокатоліцких священікох хтори лєбо народзени лєбо дїйствовали на тих просторох, а даєдни з тих священікох активно участвовали у роботи новинох и часописох о хторих тата робота будзе бешедовац.¹⁰

Дюра Гарди у своїй статі о становискох и политичних ориєнтаций РНПД спрам Кральовини СГС/Югославії и ёй политичного живота¹¹ хас-

7 Р. Миз, Гу «Хроніки єдного часу» (1), Шветлосц 3/1969, Нови Сад, 1969, 253-266; Р. Миз, Гу «Хроніки єдного часу» (2), Шветлосц 4/1969, Нови Сад, 1969, 342-353.

8 Аноним, Пред 50 роками почали виходзіц перши новини за югославянских Русинох, Нова думка, 9, Вуковар, 1975, 75-82.

9 Р. Миз, Наша литературна періодика медзи двома шветовима войнами. Найчастейше под назву «Думка», Нова думка, 30, Вуковар, 1981, 67-70.

10 Р. Миз, Священіки Осиєцкого викарията 1, Нови Сад, 1993; Р. Миз, Священіки Осиєцкого викарията 2, Нови Сад, 1994.

11 Дю. Гарди, Становиска и политични ориєнатації РНПД спрам Кральовини СГС (Югославії) и ёй политичного живота, Руснаци-Русини 1745-1995. Зборнік роботах зоз Медзинароднай науковей конференцыі «Приселене и живот Руснацох у Бачке, Сриму и Славонії 1745-1995» отриманей у Новим Садзе 27-28 септембра 1995. Зборник радова са међународне научне конференције «Досељење и живот Русина у Бачко, Срему и Славонији 1745-1995» одржане у Новом Саду 27-28 септембра 1995, Београд – Нови Сад, 1996, 215-231.

новал насампредз Руски новини и прето можеме вицагнуц заключене же Руски новини як орган РНПД у сущносци ёдине место з хторога мож вичерпац одвіт на зложене питане становискох руских преднякох з РНПД у одножено на державу у хторей жили.

Початком 1984. року, у специальним чишл€ часопису Шветлосц обявеним з нагоди шмерци Евгения М. Кошиша (1910–1984), писателя, культурно-просвітного роботнїка и остатнього редактора новинох Русска заря, обявени по теди н€обявени рукописни текст¹² у хторим ше автор здогадує снованя и дїйствованя Културно-просвітного и Културно-національнога союзу югославянских Русинох и новинох Заря/Русска Заря. Як и шицки учашнїки одредзених подїйох, Кошиш окреме пристрасни и остава прихильни ідейом КПСЮР/КНСЮР, ал€ у тим тексту дава огляднуце и на ситуацию у култури и живоце Руснацох у Югославиї у періодзе у хторим тот текст настал (1973. року).

У монографії обявеней з нагоди 40-рочнїци виходзеня новинох Руске слово, автор Дюра Латяк у уводней часци пошвецел увагу и початком видавательней дїялносци Руснацох у Югославиї.¹³ Вон ше у велькай мири, пишуци о Руских новинох, операл на уж спомнуты н€подписані текст з часопису Нова думка обявени 1975. року, ал€ го при наводзеню літературы наведол як текст Романа Миза.¹⁴ Тото тиж так текст менсїй-вецей інформативнога характеру.

Кнїжка Владимира Бильнї Руснаци у Войводини. Прилог преучованю историї Руснацох Войводини (1918-1941)¹⁵ за тераз ёдине монографск€ дїло на тему исторії Руснацох на просторе Бачкей и Сриму на сербскім языку. Тата кнїжка обявена 1987. року и занімала ше з тематику періодики по руски як з ёдну з дїялносцох двоїх найзначн€йших організаций Руснацох у Югославиї того часу. Бильня у своїм дїлу забера досц оштрэ становиско проців Католїцкей церкви вообще и руского грекокатолїцкого священства хторе заберало значне место знука РНПД покля КПСЮР/КНСЮР пробовал представиц як организацию блізку комунистичним ідейом. У часци пошвеценей Зарї, односно Русскей зарї, пошвеціме вецей уваги ориєнтацией вираженім у тих новинох и з точносцу Бильньовых становискох. Бильньова кнїжка швидко по виходзеню виволала реакцї, насампредз пре окреме оштрого и пристраснога

¹² Е. М. Кошиш, Як постал и прецо Културно-просвітни союз югославянских Русинох, Шветлосц 1/1984, Нови Сад, 1984, 95-103.

¹³ Дю. Латяк, Руске слово 1945-1985, Нови Сад, 1985, 10-26.

¹⁴ Исте, 14.

¹⁵ V. Biljnja, Rusini u Vojvodini. Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1941), Novi Sad, 1987.

становиска спрам РНПД и з нагоди тога објавени критични приказ¹⁶ Янка Рамача и једнога з рецензентох књижки, Јулијана Тамаша, хтори оценели же тата монографија значна за виучоване роботніцкого руху при војводянских Руснацах у медзивойновим периодзе, алє же є полна нездостаткох, пристрасносцох и фактографских гришкох (як цо то наволоване священіка Дюри Павича римокатоліцким священіком)¹⁷ по питаню културно-просвітного живота Руснацах медzi двома шветовима войнами.

Дзешец роки скорей обявйованя, рукопис Бильньовей књижки бул једна з найхаснованших референциох у роботи Николи Гачеши о војводянских Руснацах у медзивойновим периодзе.¹⁸ Гоч пребера велі Бильньово становиска, Гачеша заш лем нє оспорює ключну улогу РНПД у очуваню идентитету Руснацах у Югославије у чаше медзи двома шветовима войнами. Гачешово предходни књижки о аграрнай реформи и колонизациі на просторе Бачке и Срему¹⁹ нє даваю деталнейши податки о положеню Руснацах як народносци цеком тей аграрнай реформи, алє його уж помнута робота о Руснацах у медзивойновим чаше одлично покрива и тоту обласц.²⁰

До ділох чия часц о Руснацах под вельким уплівом уж спомнүтей Бильньовей књижки, учишлюю ше и књижки Зорана Янєтовича Дзеци царох, пасторчата кральох²¹ и Биљани Шимунович-Бешлин Просвітна политика у Дунайской бановини (1929-1941).²² Превжати и одредзени материялни гришки як гевта же львовски архиепископ и митрополит Андрей Шептицки митрополит русинскай уніятскай церковнай організації з Ужгороду.²³ Заš лем, тоти два виданя винімково вредна литература з помоцу хторей можліве медзивойнову историју Руснацах у Югославије положиц до једнога ширшого контексту.

Треба вшеліяк вжац до огляду и два роботи хтори ше занімаю з анализу текстох у Руских новинах: перша текст Арпада Лебла²⁴ у хторим вон ма намиру през тексты глашніка РНПД, як домінантней опції при Руснацах у Югославије, приказац улогу РНПД у конституованю национальней

16 J. Тамаш – J. Рамач, *V. Biljnja, Rusini i Vojvodini. Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1941)*, Novi Sad, 1987, Зборник Матице српске за историју, 38, Нови Сад, 1988, 190-192.

17 Исте.

18 N. L. Gaćeša, *Rusini između dva svetska rata, Iz istorije vojvodanskih Rusina do 1941. godine*. Separat iz GODIŠNJAKA Društva istoričara Vojvodine za 1977. godinu, Novi Sad, 1977, 126–159.

19 Н. Л. Гачеша, Аграрна реформа и колонизација у Бачкој 1918–1941, Нови Сад, 1968; Н. Л. Гачеша, Аграрна реформа и колонизација у Срему 1918–1941, Нови Сад, 1975.

20 N. L. Gaćeša, *Rusini između dva svetska rata*, 126–139.

21 Z. Janjetović, *Deca careva, pastorčad kraljeva. Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941*, Beograd, 2005.

22 Б. Шимунович-Бешлин, Просвітна политика у Дунавској бановини (1929-1941), Нови Сад, 2007.

23 Исте, 276.

24 A. Lebl, *Razvoj rusinske nacionalne i građanske svesti u gledalu Ruskih novina 1924-1930*. (машинопис)

свидомосци и гражданского пасма при югославянских Руснацох и роботу на тим цилю од початку виходзеня Руских новинах концом 1924. року по возпоставянє шестоянуарскай диктатури 1929. року; друга робота то студия²⁵ горватской историчарки Здравки Злоди хтора пробуе одредзіц националну ориентацию прихильнікох РНПД хтори през Руски новини приказовали свой становиска и толкує ёх проукраїнску позицию без огляду на хаснованє вецеі националных менох.²⁶

Як винімково важну литературу за туто роботу треба означыц и Историю рускей литературы академіка Юлияна Тамаша²⁷ у хотрэй ше вон медзи іншим заніма и зоз литературнимі ділами обявленіма у медзивойновей рускей периодыкі як и ёх авторох. Тамаш забера ясне становиско спрам діла каждого з авторох и у першым шоре ше спрам ёх діла одноши у зависносци од ёх уметніцкей вредносци, ал€ дава и даёдни значны фактографски податки.

У своій Кніжкі о рускім языку²⁸ російски лінгвіста Александер Дмитрыевіч Дуличенко дава хрестоматію текстох з виданьох РНПД и КПСЮР/КНСЮР. Вон ту дава краткі коментар, ал€ ше стримує од глубшай анализу тексту.

Найвекша часць литературы о рускей медзивойновей периодыкі информативного характер, з винімкамі Тамашовага діла у хотрим завжати становиска блізкі опціі хтора бачванско-сримских Руснацох видзі як часць українскаго национальнага ёства, и Кошича и Бильні хтори ёх н€ видза на тот способ. Вони блізкі ідэйом КПСЮР/КНСЮР, хтори видзел тутейших Руснацох як часць велького общерускаго народу. Треба, заш л€м, видвоїц историографски роботы Янка Рамача, Дюру Гардия и Здравки Злоди хтори на основі историйных жридилох виводза свойо заключеня и праве прето представяю ёдну драгоценную подпору у виробку тей роботи. Цалокупна литература годна буць хасновита, ал€ без увиду до жридилох н€ можліве здобуць общу слику о рускей пресі у медзивойновей югославянскай державі и найвекша часць литературы н€ дава глубшу анализу политичных и националных позиций заступеніх у югославянскай пресі того часу.

²⁵ Z. Zlodi, Rusini o sebi na stranicama Ruskih novina (Руски новини), Časopis za suvremenu povijest, vol. 43, No.1, Zagreb, 2011, 183–223.

²⁶ Исте, 221.

²⁷ Ю. Тамаш, История рускей литературы, Београд, 1997.

²⁸ А. Дуличенко, Кніжка о рускім языку, Нові Сад, 2002.

1. ЖИВОТ РУСНАЦОХ У БАЧКЕЙ И СРИМЕ ПО 1918. РОК, ПЕРШИ ДОТИКИ З ПРЕСУ И ПЕРШИ ПРОБОВАНЯ СНОВАНЯ ВЛАСНИХ НОВИНОХ

1.1. Руснаци у Бачкей и Сриме. Присельованє и формованє населенъох и заєднїцох

Перши Руснаци ше на териториї Бачкей споминаю у Кули 1746. року, кед записани троме хлопи – Петро и Янко Хома и Янко Маковски. Дня 17. януара 1751. року подписані контракт о присельованю двасто руских фамелійох зоз сиверовосточней Угорской на пустару Вельки Керестур, а 15. мая 1763. року подписані контракт о присельованю нових руских фамелійох до Коцура. З тих двох валалох ше, з винїмком даскеліх руских заєднїцох у Сриме (у Сримской Миторвици, Беркасово и Бикич Долу) формованих штредком дзвеветнастого вику з боку приселенцих з нੇшкайшой восточней Словакцей, розвиє векшина руских заєднїцох у Бачкей, Сриме и Славонії хтори настали у XVIII и XIX вику. То заєднїци насампредз у Новим Садзе, Шидзє, Бачинцох, Петровцох, Микловшевцох, Дюрдьове, Пишкуревцох, Райовим Селє и Господїнцох. Главна прикмета найвекшей часци приселених Руснацих була припадносц вос точному обряду знуга Католїцкей церкви односно грекокатолїцизме, цо и було условиє за присельованє Руснацих до Южней Угорской. Вони були потомки тих православних вирних хтори 1646. року з Ужгородску унию припознали верховну власц римского папи и вошли до канонічного єдинства з Католїцку церкву у Риме. По 1777. рок и формованє греко католїцкей Крижевской епархиї, руски грекокатолїцки населеня у Бачкей були под юрисдикцию римокатолїцкого калочского архиепископа, хтори окончовал и должностнц велького жупана Бач-Бодрожской жупаниї, на чиєй териториї тоти Руснаци и жили. Янко Рамач у своїм дїлу Руснаци у Южней Угорской (1745-1918) виноши податки о медзирелигийных зраженьох знуга корпусу новоприселених Руснацих и то медзи православними и грекокатолїками. По Я. Рамачови, векшина руских православних приселенцих прияла православие аж по присельованю до Бачкей, збліжуюци ше з локальным сербским жительством.²⁹ Рамач у дава

²⁹ Рамач, Я, Руснаци у Южней Угорской (1745-1918), Нови Сад, 2007, 71-72.

детальни опис зраженьох медзи православними и грекокатоліками у Керестуре спрам доступних архивних материялох и на концу заключує же зраженя престали першенностро дзекуюци инсистованю власцох же би ше почитовали одредби контракту о присельванью по хторих приселенци мушели буц грекокатоліки и дава податок же ше православни у Керестуре лёбо врацели до грекокатоліцкей вири, лёбо ше одселёли до околних православных валалох.³⁰ Медзирелигийни зраженя у XVIII и XIX вику були присутни и у других местах з руским жительством як то були Коцур и Бачинци, ал€ вони не були з нука руского етнічного корпусу, односно мали и медзиетнічни характер, понеже у тих населенњох Руснаци жили в€дно зоз православними Сербами. Случай медзирелигийних зраженьох у Керестуре такой по приселеню Руснацох виношиме прето же у периодзе медзи двома шветовима войнами хтори будземе обрабяц медзирелигийна борба ознова постала важна тема и достала нову димензию – у преси.

1.2. Перши споминаня Руснацох Бачкей и Сриму у преси Габсбуржскай монархїї

Праве за церковни живот бул вязани и перши новински напис о Руснацох у Бачкей. Слово о тексту зоз новинох Сербскія повседневнія новини з Бечу обявени 1792. року и у нїм ше спомина постяян€ фундаментох за грекокатоліцку церкву у Коцурае 2. септембра 1792. року:

”У Бачкои варменїи, селу Куцури дне 2 септемврїя положиосе каменъ во основанїе восточне церкве. При Овои Слави и церемонїи бысть начальникъ здъшнїй парохъ именъмъ Лука и єще два с[ве]штеника, кои Божественую службу по восточноме обычаю отслужише. После єданъ Клерикъ римскаго закона изъ Калаче тамо прїишедшїй єдно слово сербскимъ дїалектомъ на удивленїе свихъ присутствушихъ, кои и сузе таки пролити имъяху. После дѣйствїя сего есть камень основанїя положенъ.”³¹

Тей вистки увагу перши пошвецел Микола М. Цап у своїй кнїжки Церква и школа у Коцуре хтори ю перши представел науковей, ал€ и рускей явносци вообще. Вон, як и Янко Рамач, предпоставя же автор того неподписаного тексту найвироятнейше коцурски парох Лука Станински, хтори ше школовал у Бечу у семинариї “Барбареум” и хтори

30 Исте, 139-140.

31 М. М. Цап. Церква и школа у Коцуре. Прилоги и жрица, Нови Сад, 1996, 26.

вшелік бул найзаинтересованши за обявйованє тай статї у периодики.³² Вистки о Руснацох з Бачкей и писма бачванских Руснацох були обявйовани цеком дзеветнастого вику и у русинских/українских новинах обявйованих на території Габсбуржской монархії як то Въстникъ для Русинов Австрійской державы з Бечу, Правда з Львова, Буковина и Земля і воля з Чернівцох, як и Недъя з Будапешту, хтору концом дзеветнастого и початком двацетого столітия ушорйовал дакедишні руски учитель у Керестуре, Старим Вербаше и Новим Садзе, Михайло Врабель. Єст шліди о тим же Руснаце у Бачкей читали и други новини як то наприклад Зоря Галицька з Львова и Наука з Ужгороду.³³

1.3. Початки видавательства на языку бачванско-сримских Руснацох

З приходом українського етнографа Володимира Гнатюка 1897. року на просторе Южній Угорской з намиру вигледованя живота и обычайоц Руснацох у Бачкей и Сриме почина, окрем змоцнєтого интересованя європских славистох за туто етнічну групу, и розвой культурней и национальней свидомосци при Руснацох у Южній Угорской, насампредз при студентох и школярох хтори ше теди образовали у Загребе, Крижевцох, Винковцох, Львове и Ужгородзе.³⁴ Єден зоз ніх бул и Гавриїл Костельник. Народзени є 1886. року у Руским Керестуре, основну школу закончел у родимим валале, а до гімназії ходзел у Винковцох и Загребе, дзе и уписал студії теології. Ище як гімназиялец почал писац уметніцку поезию и 1904. року видруковал идилски венец З моего валала у друкарні монахах-vasiliyanoх у городзе Жовква у Галичини. Вельку потримовку достал од Володимира Гнатюка хтори туто кніжку представел як найзначнєйше діло Руснацох Угорской Руси, значнєйше од ділох русинских писательох и националних будительох сиверовосточней Угорской Александра Духновича и Александра Павловича.³⁵ Зоз тим твором почина уметніцка литература бачванско-сримских Руснацох у Южній Угорской. Зоз ні порушане и прилапіоване и конституоване народного языка Руснацох у Южній Угорской як як іх литературного языка, зоз чим народному языку дата предносц у одношено на карпато-русински язык

32 Исте, 24; Рамач, Прилог историографии о Русинима у южној Угарској од краја XVIII до почетка XX века..., 403.

33 Рамач, Прилог историографии о Русинима у южној Угарској од краја XVIII до почетка XX века..., 404-422.

34 Исте, 420-422. Гнатюк усуну творчосц бачванско-сримских Руснацох хтору призначел 1897. року, публиковал, 1910. и 1911. року у двух публикацийох Етнографичного збірника у Львове. (Тамаш, История рускей литератури, 634.)

35 Тамаш, История рускей литератури, 548.

(язичи€) хаснованi при других Русинох Угорскей и українскога язика кодификованого у Галичини.

1.4. Першe пробоване Руснацох у Бачкей и Сриме у напряме порушованя власних новинох

Першe пробоване Руснацох у Южнай Угорскей же бi порушали власни новини ше одбуло октябра 1913. року, кед рускей интелигенциi тэдышнi грекокатолiцкi парох у Дюрдьове Дюра Бiндас и адвокатски прiправнiк у Кули МедзМихайло Гайнal послали писмо у хторим откриваю свою намиру видавац новини на руским бачванским языку . Тото писмо першираз публiковане 15. януара 1937. року у другим чишле Руских новинох за спомнуты рок.³⁶ Тото писмо, по статi Перши рухи за основане Руских Новинох чия часц и тото опублiковане писмо, пренайдзене у архиви дюрдьовскай грекоактолiцкай парохiї. Авторе визначаю же виражена потреба за такими новинами, насампредз прето же руски народ, по ёх думаню, жада и люби читац новини и кнiжкi. По авторох писма, новини бi требали мац поучни, забавни, вирски и экономски змiст и такой визначене же ше будуца новинка нe будзе занiмац з политику.³⁷ Редактор новинох бi был уж спомнуты Михайло Гайнal и першe число бi вишло уж початком 1914. року. Авторе писма модля примательох же бi дали свой думане о тей идеi, свой идеi о концепту новинох, предклади за мено, як и думане о алтерантывней опциi у случаю же до вiдаваня новинох нe придзе, а то вiдаване календара за 1915. рок.³⁸ Медзитим, нe вiтворене анi вiдаване новинох, анi вiдаване календару. Анi єден одвiт на тото писмо нe пренайдзени, так же нe нeможлiве же тата инициатива нe мала добри одгук, а велька можлiвoscц i же вельки уплiв на нeвiтворйоване тей идеi мало и вiбiване Першей шветовей войни. По Янкови Рамачови, єдна з причинох за тот нeуспiх бi могла тiж буц и финансiйна ситуацiя, односно нeможлiвoscц пренаходзеня адекватных финансiйных средствох.³⁹

36 Руски новини, Нови Сад, 2/1937, 1.

37 Исте.

38 Исте.

39 Рамач, Руснацы у Южнай Угорскей..., 446.

2. РУСНАЦИ У ЈУГОСЛАВЈАНСКЕЙ ДЕРЖАВИ (1918-1941)

2.1. Економске и социјалне положене

Як и у периодзе по 1918. рок, векшина бачванско-сримских Руснацох ше и у медзивойновим периодзе занімала з польодлством. По статї Дюру Биндаса з Руского календара за 1923. рок⁴⁰ 20.382 Руснаци мали 28.588 гольти обрабяцей жеми.⁴¹ Податки о колічестве жеми за обробок треба брац з резерву, понеже жридло нє наведзене жридло, ал€ мож повесц же положене паастох нє було вигодне. Ёдини Руснак хтори, по наводзеньях Николи Гачешы, пришол под вдерене аграрнай реформи як особа хторей вжата жем у Бачкей бул Михайло Шимко з Руского Керестура, ал€ нє наведзена поверхносц його маєтку.⁴² Предходни одредби за пририхтоване аграпней реформи предвидзывали же вельки маєткі гевти маєткі хтори облаплюю поверхносц од гол€ 100-500 гольти (по 1.600 квадратны вати) обрабяцей жеми, шицкі маєткі (...) хтори виданы под аренду єдному закупцови л€бо тоти хтори вообще л€бо л€м часточн€ обробени, цо подрозумівало же тоти маєткі буду подзелены шором од найвекшого гу найменшому.⁴³ На тот способ отворена можлівосц же би и Руснаци участвовали у тим розподзельваню. Руснаци нє могли раховац на векшу часц маєтку Крижевскай грекокатоліцкай епархії хторей припадали пре їх превельку oddal€nosц.⁴⁴ Коло 700 Руснацох з Руского Керестура ше под час аграрнай реформи присел€ло на пустару Жива медзи Вайску и Бодянами у власніцтве дакедишней Карловацкай патрияршиї и там направели свойо населене зоз церкву и школу.⁴⁵ Тиж и РНПД, предводзене своїм предсідателем Михайлам Мудрим и керестурским новтарушом Владиславом Поляком, од Министерства за аграпну реформу 1921. року цеком свої нащыви тому министерству гл€дало жем за Руснацох аграпных интересентах.⁴⁶ Цо ше Коцура до-тика, одредзене число аграпных интересентах достало жем на маєткох

⁴⁰ Д. Биндас, Народна штатистика бачко-сримских Русинох 1921. року, Руски календар за южнославянских Русинох на прости 1923. рок, Ср. Карловцы, 1922, 130–131.

⁴¹ Исте.

⁴² Н. Л. Гаћеша, Аграрна реформа и колонизација у Бачкој, 46.

⁴³ Н. Л. Гаћеша, Аграрна реформа и колонизација у Срему, 65.

⁴⁴ N. L. Gaćeša, Rusini između dva svetska rata, 134.

⁴⁵ Исте.

⁴⁶ Дю. Гарди, нав. діло, 220–221.

Петра Лелбаха и Петра Фернбаха у кулским хотаре, але тоти аграпни интересенти 18. августи 1933. року премесцени на маєтки политичних општинах Коџур и Торжа пре преевельку оддаленосць Лелбахових и Фернбахових маєткох од Коџура.⁴⁷ У Дюрдьове Руснацом додзелени 342 гольти жеми п.о. Дюрдьов, и то 262 гольти першой и 80 гольти другей категорији.⁴⁸ Податки о учасци Руснацох у Сриме у аграпнай реформи не зачувани.

Руснаци у младей югославянскай держави организовали и привредни организации. У Руским Керестуре 27. януара 1924. року формована аграпна заједніца, а ёй перши председатель бул Осиф Орос.⁴⁹ Период од снованя по конец 1925. року бул означени зоз зраженями медзи членством аграпнай заједніци, але и медзи аграпну заједніцу и Союзом аграпних заједніцох з Нового Саду, та, по шицкому судзеци, аграпна заједніца престала иосновац у другей половки 1925. року.⁵⁰ Аграпна заједніца обновена 1929. року, а ёй председательем постал Денчи Бильња⁵¹ Иосновала аграпна заједніца и у Коџуре, але о ней ёст барз мало податки, та ше ёй аж не зна анї рок снованя⁵², у Дюрдьове основана 1923. року, у Миклошевцих 1930, а у Петровцих 1933. року.⁵³ Рускокерестурски Клуб земледїлцих 23. септембра 1928. року основал подприємство пенежней и тарговинской природи Кооператива⁵⁴, а у Шидзе и Миклошевцих формовани руски шпоровни каси.⁵⁵

2.2. Школство

Уж у децембру 1918. року, Народна управа, як вивершни орган Великай народнай ради Сербох, Буневцих и других Славянох Баранї, Бачкей и Банату, принесла одлуку же би ше до шицких школох у наведзених подручох уведла настава на мацеринским языку школьнорох хтори до них ходза.⁵⁶ Зоз тим облапени и руски школи, у хторих ше по теди настава угглавним отримовала на мадярским языку. Настава на меншинских языкох, медзитим, могла буц виводзена лем у тих школох у хторих було голем трицец школьнорох припаднікох меншинских наронох по од-

47 N.L. Gaćeša, Rusini..., 135.

48 Исте, 136.

49 Исте, 140.

50 Исте, 143.

51 Исте.

52 Исте, 146.

53 Исте, 147.

54 Исте, 149.

55 Исте, 150.

56 Шимуновић-Бешлин, нав. дїло, 185.

дзеленю. Школи на руским языку искновали и Руским Керестуре, Коцуре, Дюрдьове, Миклошевцох, Петровцох⁵⁷ и Бачинцох.⁵⁸ У Бачинцох при Шидзе, наприклад, руске оддзелене формоване после усвойованя вимоги з 1935. року⁵⁹ без огляду же на основи допису хтори грекокатоліцки парох у Бачинцох Михайло Гирйоватий послал Кральовскай банскаї управи, у Бачинцох було лем 22 дзеци порихтани уписац першу класу основнай школи на руским языку.⁶⁰ Учитель у Бачинцох бул Кирил Бесермині.⁶¹

У периодзе медзи двома шветовима войнами було можліве лем у основных школах, так же млади Руснаци хтори мали намиру школовац ше на висших уровнях, мушели пойсц до штредніх школах на державним языку. Найчастейше то були гімназії Католіцкай церкви у Травнику и Загребе, алє и гімназії у Новим Вербаше и Вінковцох и учительски школи у Крижевцох и Зомборе медзи іншими. Заш лем, школьніе и студенты организовали свой культурно-просвітні активносци под час розпустох. Так од 127. по 1930 рок дійствовал Союз Руских Школьарох хтори, водзены з ідею припадносци Руснацох гу українскай нації, збергал школьніе и студентох такей ориєнтації.⁶²

2.3. Політични живот

Руснаци у медзивойновей югославянскай держави не мали ані політични партиї ані представительськох у Народнай скупштини и прето не були політични суб'єкт.⁶³ Арпад Лебл виведол заключене же недостаток рускей політичкей странки пошлідок недостаточно розвитей гражданскай класи.⁶⁴ Заш лем, Руснаци вшеліяк були зацикавени за політични живот у Кральовини СГС и Югославії.

На Велькай народнай скупштини отриманей у Новим Садзе 25. новембра 1918. року кед Бачка, Банат и Бараня присоединені гу Кральовини Сербії бул 21 Руснак⁶⁵, а зоз Скупштину предшедал грекокатоліц-

⁵⁷ N. L. Gaćeša, нав. діло, 156.

⁵⁸ АВ, Ф. 126, КБУ Дунавске бановине, просветно одељење, 3773/935.

⁵⁹ Исте.

⁶⁰ Исте.

⁶¹ Исте.

⁶² С. Сабадош, Союз руских школьніе и Союз українских школьніе на бокоч «Руских новинох» и «Руского календара», зборнік работах зэз Першай студэнтскай науковей конференцыі «Улога младых у рэзвою рускей заэдніці у Войводині», Новы Сад, 2013, 13–27.

⁶³ Гарди, Становиска и політични ориєнатації РНПД спрам Кральовини СГС (Югославії) и ей політичнога живота, 221.

⁶⁴ Lebl, нав. діло, 10.

⁶⁵ Biljnpja, нав. діло, 26.

ки священік Йован Хранилович, цо побива твердзеня Владимира Більні ўже грекокатоліцке священство було проців присоеединення.⁶⁶ Дюра гарди трима же треба направиць розлику медzi промадярски ориентавшим священством Мукачевской грекокатоліцкей епархії на Подкарпатю и священством Крижевской епархії, хторе углавним було проюгославянски ориентоване.⁶⁷

Медzi Руснацами у Бачкай и Сріміе існовали члени скоро шицких веckих политичных партійох, як цо Народна радикальна странка, Демократска странка, Горватска селянска странка, Югославянска радикальна заєдніца и други. Зоран Янєтович споміна же Словацка народна странка мала намиру на виберанкох 1920. року освоїц єдно посланіцке место у Народній скупштині и за Руснацох, але до того не пришло понеже СНС не освоєла ані єдно посланіцке место.⁶⁸ Не наведзен же хто би по одлуки СНС представлял Руснацох у Народній Скупштині.

У Руским Керестуре 18. януара 1920. року формована месна організація Соціалдемократскай странки Югославії (СДСЮ), хтора децембра 1921. року пременела meno и постала Соціалистична партія Югославії (СПЮ).⁶⁹ Предсідатель меснай організації бул карчмар Микола Павлович.⁷⁰ СДСЮ на вибернакоц за представільгох општинской управы у Руским Керестуре победзела, але з корумпованьом шесцерых одборнікох СДСЮ за предсідателя вибрант представітель Демократскай странки.⁷¹ Як СПЮ, тата странка функціоновала у Руским Керестуре по 1929. рок и уводзене шестоянуарскай диктатури.

66 Исте, 267.

67 Дю. Гарди, нав. діло, 223.

68 Janjetović, нав. дело, 175.

69 Biljna, 100.

70 Исте.

71 Исте, 101.

3. ВИДАВАТЕЛЬСТВО ПРИ РУСНАЦОХ У КРАЛЬОВИНИ СЕРБОХ, ГОРВАТОХ И СЛОВЕНЦОХ ПО 1924. РОК

3.1. Снован€ и дїйствован€ Руского народного просвітного дружтва у перших роках існовання

По законченю Першої шветовей войны, формована 1. децембра 1918. року Кральовина Сербох, Горватох и Словенцох и у ней ше нашли и бачванско-сримски Руснаци. Тедишнї грекокатолїцки парох у Дюрдьове Дюра Биндас увидзел вигодну хвильку за порушован€ ініціативи за снованьем єднай культурно-просвітнай організації Руснацох у новей держави. Вон у циркулярним писме послатим 13. децембра 1918. року поволал бачванско-сримску руску інтелигенцию на учасць на скупштыни хтора би за ціль мала снован€ єднаго такого дружтва.⁷² Биндас медзі іншим предклада зволован€ схадзки у Новим Садзе. на хторей би ше дошло порады о дальшому дїйствованю Руснацох у Кральовини СГС.⁷³ Обявени и прилог хтори идзе з тим писмом, писаны по горватски, у хторым Биндас модлї новосадскаго грекокатолїцкаго пароха, писателя, новинара и публіцисту Йована Храниловича за порады и помоц у вітвортованю своїй ідеї.⁷⁴ У слідуючым циркулярным писме⁷⁵ послаці 31. марта 1919. року Биндас виражує задовольство з одволаньем на його предходне писмо и велью яснёйше формулює свой плани: поволує руску інтелигенцию на Народну руску просвітну організаційну схадзку⁷⁶ хтора би ше мала отримац 14. мая у Новим Садзе на хторей би ше, окрем о снованю організації, розправяло и о обявівованю календару за 1920. рок як и новинох-брошури за народ,⁷⁷ снованю интеранту за руских школьнаго и других питаньох.⁷⁸ На концу писма, Биндас парафразовал стихи русинскаго нацыональнаго будителя Александра Духновича зоз словами Поддунавскій Русини оставте глубкий сон!⁷⁹ Схадзка зашлем н€ отримана 14. мая, але 2. юля 1919. року на велькай сали ново-

⁷² Р. Миз, Гу «Хроніки єднаго часу» (1), 255.

⁷³ Исте.

⁷⁴ Исте.

⁷⁵ Исте, 255-256.

⁷⁶ Исте, 256.

⁷⁷ Исте.

⁷⁸ Исте.

⁷⁹ Исте.

садскаго Магістрату. Спрам обявенога записніка, схадзки присутствоvalо коло 150 особи, а предшедовал новосадски грекокатоліцкі парох Йован Хранилович. Схадзки присутствовали и варошки капетан др Александр Моч и вельки жупан др Живоінович.⁸⁰ На схадзки основаване Руске народне просвітне дружтво (РНПД). За предсідателя выбраны грекокатоліцкі парох у Руским Керестуре Михайло Мудри, а за подпредсідательюх парох у Дюрьдове Дюра Биндас и учитель у Коцуре Еміл Губаш, а за секретарох учитель у Руским Керестуре Михаил Поливка и капелан у истим месце Дюра Павич.⁸¹

3.1.1. Руски календар

Перша периодична публикация хтору видало РНПД бул Руски календар за южнославянских Русинох хтори оможлівел обявіўсане текстах насампредз религійней, але и поучней, политичней и национально ориентованей природи, як и поезії и прозы, кельо преложеней, углавним з українскаго языка, тельо и оригиналней литературы бачванско-сримских Руснацох, и то з пирка писательюх як то Гавриїл Костельник, Янко Фейса, Михайло Ковач, Сілвестер Саламон и други. Перши Руски календар обявіні 1920. за 1921. рок и видрукованы є у Сербской манастирской друкарні у Сримских Карловцах. Руски календар виходзел заключно з 1940. роком и, окрем у Сримских Карловцах, бул друкованы и у друкарні Натошевич у Новим Садзе и у друкарні РНПД у Руским Керестуре. Сам Руски календар публикация алманашскаго типу и, по нашим думаню, не учишлює ше до преси, так же є не обрабяни окреме, гоч його упліў на руску культуру на тих просторах винімково вельки.

3.2. Зявіўсане опозиції РНПД. Руски батог

Фактично од самого початку дійствовання РНПД почало и одуперане його програмы и политики понеже група людзох, медзи хторима найвизначнейши бул лікар Александр Сакач з Нового Саду, выражала незадовольство з домінацией грекокатоліцкаго священства знука новей организациі. Сакач, хтори ше подпісавал и як Сакачов, и Мойсей Мудри ведно написали прилоги и 1922. року видали публикацию под менем Руски батог друковану у новосадской друкарні Натошевич. Руски батог задуманы як першее число будуших новинох и друкованы є зоз сербску кирилку, прецо одвічательни редактор Сакачов и гледа пре-

⁸⁰ Руски календар за южнославянских Русинох на прости 1921. рок, Сремски Карловци, 1920, 6–8.

⁸¹ Исте, 7.

бачене од читачох, бо, по його словох, не могли буц обезпечени руски букви.⁸² Сам јазик авторох представја свойофайтову мишанину руского, русијскога и сербскога јазика. Тота публикација насампредз унапрјемена процив грекокатоліцкого свјаштенства на чоле з крижевским владиком Дионизијом Нјарадијом и процив самога РНПД хтор преглашени за мадяронох и отворено агитує за преход на православије.⁸³ Авторе Руснацох наволовали Малорусами и предкладали приход емигрантох з Русиї на места учитељох и православних свјаштенікох до местох у хторих заступена руска заједніца.⁸⁴

На бокох новосадскога Јединства автор, по словох Янка Рамача найвироятнейше Јован Хранилович, виражел чудоване з фактом же друкарња Натошевич друковала тото видане хторе представел як средство нападу на руску заједніцу.⁸⁵ Редактор Руского батога, Александер Сакач, подписанi з превијском Сакачев, у тексту под назву Руски ‘батог’ у новинох Застава обвиније грекокатоліцке свјаштенство за промадярске дјействоване и повторије вимоги за приводзенъю русијских православних свјаштенікох и учитељох русијских емигрантох медzi Руснацами.⁸⁶ Одвит на Сакачову статију у Застави написал Дюра Биндаš и објавел го у Јединству.⁸⁷ Вон насампредз демантује Сакачово наводи о мадяронству грекокатоліцких свјаштенікох и визначује же праве свјаштенство представља брану процив мадяризацију Руснацох у дакедишній Јужній Угорской.⁸⁸ Биндаš тиж виражује подзековносц власцом Кральовини СГС на тим же ше Руснаци од формованя новей держави без веќших проблемох розвиваю.⁸⁹ Зоз тим ше закончује новинска полемика вязана за Руски батог, а тото видане не дожило својо друге число. Медзитим, зражене знука рускай заједніци ше предлужи у кулминије з формованьем Културно-просвітного союзу югославянских Русинох 1933. року.

82 Руски батог, 4.

83 Исте, 2-3.

84 Исте, 3.

85 Јединство, 787, Нови Сад, 1. 02. 1922, 3; J. Рамач, Контакти Русина са другим националним заједницама у Војводини у периоду између два светска рата, Истраживања 18, Нови Сад, 2007, 278.

86 Застава, Нови Сад, 26. фебруар 1922, 6; J. Рамач, нав. дјело, 278.

87 Јединство, 815, Нови Сад, 7. 03. 1922, 2; J. Рамач, нав. дјело, 278.

88 Исте.

89 Исте.

3.3. Костельникова Граматика

Гоч уж публіковані одредзени виданя на языку бачванскo-сримских Руснацох, сам язык по 1923. не был кодификовани. Работы озаконьования нормах ёдного младого литературного языка як цо теди был руски прилапел ше священік и доктор филозофії хтори у тот час жил у Львове, Гавриїл Костельник.⁹⁰ Вон у ёдним писме Дюрови Биндасови написаним 12. октября 1919. року написал же закончел з писаньем граматики и же преценює же за друковане трох тисячох прикладнікох потребне коло дзешец тисячи коруни.⁹¹ У слідуючим писме вон виражує свойо думане же векшина Руснацох не разуми українски (односно литературни, як го вон наволує) язык прецо и было потребне зложиц граматику.⁹² Заш лем, Костельник дума же би образованши пасма мушели знац и українски язык преіг' хторого ше буду упознавац зоз шветову литературу.⁹³ У писме од 29. януара 1921. року Костельник замодлел Биндаса же би виправел одредзени часци у рукопису тримаюци же Биндас найлєпше позна руски язык, ал€ тиж так визначує же вон (Костельник) єдини квалификовани за писане граматики понеже його *nebenfach* (други предмет) при докторату зоз компаративней лингвистики славянских язигох.⁹⁴ У писме од 6. мая 1921, року Костельник виражує жаль же граматика ище вше не видрукована.⁹⁵ Граматика вишла аж 1923. року под назву Граматика бачванъско-русской бешеди.⁹⁶ Видаватель было РНПД, а кніжку видруковаа Сербска манастирска друкарня зоз Сримских Карловцох. На самим початку, Костельник руски язык хтори ше бешедуе у Бачке и Сриме категоизує як диялект украинского языка.⁹⁷ Зоз тим ділом Костельник кодификовал руски язык на тих просторох и оможлівел його преход з позиції диялекту на позицию литературного языка и зоз тим обезпечел дальши розвой писаного слова на руским языку. Тото лем ёда зоз Костельникових заслугох за руски народ на просторох Южней Панонії. Вон был автор уж спомнутей першай кніжки поезії на руским языку, писатель первого авторского драмского фалату на руским языку (Ефтайова дзвінка, 1924), як и автор велького числа поетских и прозних творох, есейох и розправох обявшних у рускей периодики. Його діял-

⁹⁰ Дуличенко, Кніжка о руским языку, 68.

⁹¹ Миз, Гу «Хроніки ёдного часу» (2), 342.

⁹² Исте, 343.

⁹³ Исте, 344.

⁹⁴ Исте.

⁹⁵ Исте, 347.

⁹⁶ Г. Костельник, Граматика бачванъско-русской бешеди, Руски Керестур, 1923.

⁹⁷ Исте, 4.

носц у Львове була од величного значеня за українски народ. Бул преподавач на Богословским факультету у Львове, редактор львовскога часопису Нива, автор даскеліх збиркох поезій, филозофских и теологийних розправох и парох львовскей катедрали св. Юра. Вон, под прициском советских власцох, буц єден з главних актерох Львовского собору зоз 1946. року дзе, без присутства ані єдного зоз грекокатоліцких владикох, ликвидована Брест-Литовска уния зоз 1596. року. Зоз тим чином грекокатоліцки вирніки формално постали часц Русийской православней церкви. Найвироятнейше пре свою учасц у тей події, Гавриїл Костельник 20. септембра 1948. року забити пред своім обисцом у Львове.⁹⁸

⁹⁸ Ю. Тамаш, нав. діло, 551–558.

4. РУСКИ НОВИНІ (1924–1941)

Нови пробована у напряме порушованя тижнёвых новинох на руским языку рушели такой по снованю РНПД. У своім писме подпредседательови РНПД Дюрови Биндасови, студент права у Загребе родом зоз Шиду Илько Крайцар 2. октября 1922. року подробно виклада свой план о видаваню новинох на руским языку. Вон предложел друкарню загребскаго социалистичнаго тижнёвніка Право народа (гоч бул, голем судзаци по змисту писма, блізки клерикалистичнай Горватской пучкей странки⁹⁹), а себе предложел за одвичательного редактора. Вон тиж так замодлел Дюру Биндаса же би тото предкладане преформувовал и пред органами РНПД представел як свойо, не жадаюци же би тото предкладане до явносци вишло як його. И у слідуючим писме Дю. Биндасови зоз 13. октября истого року, Крайцар спомина видаване новинох, пробуюци прешвеки Биндаса же будзе дац шицко од себе же би новини вишли, як и же ше будзе занімац и з питаньем администрациі новинох.¹⁰⁰ У писме зоз 29. октября Крайцар виражує застараносц зоз фактом же ше з нагоди тей ініцыятиви з Руского Керестура ніхто не явел, понеже у єдним з предходних писмох виражел обчековане же вельку часц роботи коло писаня прилогах за будуци новини превежнюю людзе з Руского Керестура.¹⁰¹

4.1. Редакция Дюру Павича (1924-1930)

Перше число тижнёвніка хтори достал мено Руски новини вишло 4. децембра 1924. року у Новим Садзе. Новини друковала новосадска друкарня Натошевич, а редактор бул священік Дюра Павич хтори того 1924. року поставени за грекокатоліцкого пароха у Новим Садзе, после шмерци длугорочного новосадскаго грекокатоліцкого пароха, писателя, публицисти и новинара Йована Храниловича. Павич, народзены у валале Драгошевци на Жумберку, од 1915. по 1917. рок бул капелан у Коцуле, а од 1917. по 1924. рок бул капелан и катехета у Руским Керестуре, так же ше под час пребуваня у тих валалах научел бешедовац и писац по руски. У тексту з нагоди 50-рочніци виходзеня першого числа Руских новинох, приложени и кратки документ, пренайдзени у архиви новосадской грекокатоліцкей парохії, хтори Павичови упутела Управа

⁹⁹ Р. Миз, Гу «Хроніки ўднога часу» (1), 264.

¹⁰⁰ Исте, 265.

¹⁰¹ Исте, 266.

Державней Николаевской хлопскей основней школи у хторей пише: На основу наређења Школ. Надзорништва бр. 2331/1924 упозоравам Вас, да Ваш син Ђура, ученик III. раз. осн. школе – пошто је Хрват – не може похађати школу са руским, него са српским наставним језиком.¹⁰² З того писма виходзи же Дюра Павич сцел же би ше його син школовал у рускей школи у Новим Садзе, вироятне и прето же својо школоване уж почал на руским језику, у Руским Керестуре. Павич окончовал и функцию секретара РНПД, так же, окрем тога же бул розпоредзени за пароха у Новим Садзе, у хотрим ше находзела друкарня, по думаню руководства РНПД як видавателя бул найадекватнейша особа за редактора. У жридилох на сербским језику Руски новини ше находза у службовим документу од 1. новембра 1929. року написаним за администрацију Бачке обласци на хотрим наведзени новинки хотри виходза на територије городу Нового Саду и у тим списку наведзене же језик Руских новинах руски (русински) и же виходза раз до тижња.¹⁰³ Новини виходзели на штирох бокох, а крачунски видана виходзели на осем.

У неподписаним уводніку под назву Русини! потолкована концепция нового тижньовніка: Перше число «Руских новинах» тримаме у рукох. Наша радосць, наша жадосць виполнєта. Од початку нашого народного жития у шлєбодней нашей югославянськей держави видаване єдних новинах на нашим языку було нам найвекше старанє. (...) Новини су вистник народней культуры и просвіти. А то маю буць и нашо новини. (...) «Руски Новини» буду указоваць рускому народу як у даяких красних образах ліцо швета: як стої швет у науки, у газдовству, у політики, у тарговини, цо нове по швеце, и о чим пилнує швет: за чим ідзе и цо сце. Посебно пак буду «Руски Новини» приношиць гласи як ми Русини, розшати широм швета жиєме и напредуєме; (...) «Руски Новини» не буду політически т.е. не буду ше вязаць нї за єдну партую, але буду шицьки вопросы як соціалного так и політического живота препатрац зос християнского становища. (...) «Руски Новини» буду вєдно и орган нашого «Руского народного просвітного Друштва», хторе им властитель.¹⁰⁴ Мож повесць же редакция Руских новинах на початку мала неутралне становиско у односеню спрам двох найвекших політичних странкох – Народней радикальней странки и Демократской странки, алє ше з другого боку виражує негативне становиско спрам Горватской републиканской селянской странки, визначаюци же, коментаруюци Радичову

102 Аноним, нав. дело, 76.

103 АВ, Ф. 112, Област Бачка, 37308/1929.

104 Руски Новини, Нови Сад, 1/1924, 1.

политику, уж време да ше Горвати отрежбя,¹⁰⁵ алурираюци на факт же у тим чаше ГРСС мала найвекшу потримовку горватских гласачох у Кральовини СГС. У велькей мири хвалєни грекоактоліцки священік др Янко Шимрак, посланіцки кандидат Горватской пучкей странки, як чловек хтори у своїм дівствованю вельо доброго зробел зашицок руски народ и за нашо владичество.¹⁰⁶ Иосновала у кождим чишл€ рубрика Фельтон хторей ше находзели прозни тексты українских и руских авторох, ал€ и тексты духовного характеру найчастейше написаних з боку заходно-европских авторох преложених на руски язык. Часта була и рубрика З РНПД у хторей приказована дїялносць дружтва-снователя новинох у тим периодзе, а стаємни рубрики були и У нашим отечестве, Широм швета и Нашо места (рубрика у хторей давани кратки вистки з руских заєдніцох вязани за церкву и кождодньови живот).

Рубрика У нашим отечестве приношела вистки зоз Кральовини СГС и то преважно зоз политичного и привредного живота нароах у Кральовини. Не иснує способ на хтори ше могло одредзиць жридло за тоти вистки, ал€ мож предпоставиць же вони найвироятнейше преклади висткох зоз новинох на державним языку. Без огляду на тото, вони заш лем содержа и интервенциї преіг' хторих ше можу далей анализаць политични позиції РНПД. През туту рубрику мож найл€пше видзиць продержавотворну ориєнтацію РНПД, хтору, по заключеню Дюру Гардия, найвецей пропагавали Гавриїл Костельник и Дюра Біндас, увидзаци у ней модус хтори обеспечувал Руснацом условия за їх национални розвой.¹⁰⁷ Гарди тиж видзи и одредзену дозу прогорватской ориєнтації, ал€ лем у тей мири у хторей Католіцка церква вязана за горватски народ, понеже ше грекокатоліцке духовенство, предводзене з крижевским владиком Дионизийом Нярадийом, чувствовало загроженім з боку православнай веckшини хтора, пре блїзкосць языка и обряду, по їх думаню, мала капацитет асимиловаць руске жительство.¹⁰⁸ Можеме повесць же ше по питаню державней политики Руски новини од виберанкох початком 1925. року вше веце неутралізую и у своїх текстох не указую ясну политичну ориєнтацію, насампредз прето же у тим моменту можліва готово кожда коалиция. Так у тексту Політически банкрот автора П. (можліве же слово о редакторови Дюрови Павичови) поступн€ ублажене одношене спрам Радича и його странки: (...) Радичевци ше одрекли цалого свойого програма. Полїзали напросто тото що през 6 роки на-

¹⁰⁵ Исте.

¹⁰⁶ Исте.

¹⁰⁷ Дю. Гарди, нав. дїло, 219.

¹⁰⁸ Исте.

шого державного жывота, наплювали. Найперше Радич не сцел пойсц до Белграду а ні ўчыт за нь. Вецкаль преглашал свою партію республіканском и найнедойстойнішима словамі ше наручовал на Краля. (...) Виберанкі прешли и Радичевцом остало лем два драги: лебо дзвигнуц революцию лебо зогабіц свої шаленства и вратиц ше на праву драгу. И вони выбрали тату посліднюю туньшу драгу. (...) Бешеда Павла Радича ёст перши знак здравого напряму, по котрим дума пойсц Радичова странка, котра представля Хорватску часц нашого народа. Дотे-рашня Радичевска политика велью начкодзела цалому нашему народу и найбаржей самим Хорватам. (...) Ми Русини, котры зме віше були прохів Радичовай политики можеме ше лем радовац його банкротству у надзеі на лепши прилики.¹⁰⁹ Тот текст не представя подполну пременку становиска спрам ГСС, але з похвалу пременки политики Ст'єпана Радича приходзі до преставаня оштрейших критикох на рахунок ГСС. Од того момента, Руски новини углавним оставаю неутралны у одношэнью на политичных актерох на нацыональней политичнай сцени. По словах Дюру Гардия, РНПД ше не сцело вязац за конкретну партію и на тот спосаб отримало свою независну позицию. Гарди як причину за тато видзи и факт же на власци на державным уровню найчестейші були радикаль, а же у Руским Керестуре, шедзиску РНПД, на власци були демократи.¹¹⁰ Ситуацию после атентату на функцыонерах ГСС у Народней скупштыни юния 1928. року, Руски новини найштрейші осудзели.¹¹¹ Написане слідующе: Наша народна скупщына не указуе ніякай озбильносци, хоч келько ше влада трудзи и сце да ше роби и приноша закони, ёднак партіі Радича и Прибичевіча не даю робіц и приношую койяки предлоги цо ніч по німа.¹¹² Уводзене шестоянуарскай диктатури поздравене зоз неподписаным текстом У прави час. У тим тексту нападнути потедишній политичні системи и преглашени є за хори.¹¹³ Краль Александер I означени як дахто хто ёдним махом уклоніў жридло, з котрого виходзело шицко зло.¹¹⁴ На концу тато тексту поведзене: (...) Ми Русини у ділу Велького нашого Краля видзіміе тиж гаранцыю нашого шлебоднаго культурнаго розвіваня лепшай будучносци.¹¹⁵ З уводзнем Шестоянуарскай диктатури у велькай міри зменшане писане Рускіх новинах о домашній политики.

109 Рускі новінны, 18/1925, 1.

110 Дю. Гарди, нав. діло, 226.

111 Рускі новінны 25/1928, 1.

112 Істэ.

113 Рускі новінны 2/1929, 1.

114 Істэ.

115 Істэ.

У рубрики Широм швета обявйовани кратки вистки вироятнє пренесени з новинах на державним языку. Главна преокупация вшеліяк бул Советски союз и о нім, як и о комунизме як идеології, писане виключно негативно. Не препуштована шанса же би ше спомли злодійства советских власцох, як цо то окрадане монастирох¹¹⁶ и других случайох. Често ше бешедовало и о положению Русинох (Українцох) на Подкарпат'ю (под власцу Чехословакії) и у Галичини (под власцу Польскей).

Окремну повагу треба пошвециц преслави 10-рочніци РНПД лéta 1929. року. Обявене специялне видане Руских новинах на дзешець боках, хтори були орубени з фарбами державней застави, покля ше на насловним боку нашол герб Кральовини Сербох, Горватох и Словенцох – двоглави били орел хтори щици українски герб – тризуб св. Владимира Велького.¹¹⁷ З нагоди тей преслави, Гавриїл Костельник послал писню Дзешець роки,¹¹⁸ а владика Дионизий Няради у Рима на гробе первого грекокатоліцького священомуученика св. Йосафата Кунцевича 9. августа 1929. року написал текст пошвецени тому ювилею. У нім вон медзи іншим гварел: (...) Прето док празднуєме тот перши ювилей “Руского Просвітного Дружтва” дзекуйме предоброму Ногу за тоти превельки ласки яки зме достали од Церкви Христовой. Постановме шицки твардо, же кажди з нас будзе од тераз ище вецей робиц, да шицки Русини буду члени Руского Просвітного Дружтва, и же кажди будзе Апостол и ревнитель за тоти ідеї, яки розширює Руске Просвітне Дружтво: “Шицко за виру Христову и за наш руски народ!”¹¹⁹ Прилоги о тим ювилею написали и предсидент РНПД Михайло Мудри, подпредсидент Дюра Біндас, адвокати Евгений Гербут и Ілько Крайцар, судия Мафтей Винай и учитель Михайло Ковач. Преслава дзешецрочніци РНПД означена 25. августа 1929. року у Руским Керестуре.¹²⁰ Преслава започата дзень скорей з приходом владики Нярадія и заступніка министра просвіти Петра Крстича, хтори поздравел присутних.¹²¹ Юртредзень рано ше одбула Служба божа хтору предводзел владика Дионизий, потым отримана ювілейна схадзка РНПД, хторей окрем спомнутого заступніка министра просвіти присутствовали и вельки жупан Бачкей обласци Милорад Йованович, комесар Бачкей обласци М. Клицин, срезски начальнік з Кули и други.¹²²

116 Руски новини 26/1928, 2.

117 Руски новини, 30/1929, 1.

118 Исте, 2.

119 Исте, 3.

120 Руски новини 31/1929, 1.

121 Исте.

122 Исте, 1-2.

Отримани концерт хору з Миклошевцах и школяскер оркестри з Коцура, а одбавени и двадзе представи Єфтайова дзивка Гавриіла Костельника.¹²³ У истим чишле Руских новинах обявени и винчованки РНПД на преслави дзешец рочніци. На першым месце ше нашол одвит маршала двору полковніка Димитриевича на обвисцене РНПД о тей преслави послати з Бледу: По налогу Його Величества дзекуем Дружтву на упущенім поздраве и красных жаданьох.¹²⁴ Сцигли и винчованки з боку Матици сербской, дружтва Просвіта з Ужгороду, групи грекокатоліцких священікох з Крижевцах, Гавриіла Костельника з Львова и других.¹²⁵

У наведзенім періодзе була окреме значна и литературна творчоцця обявйована на боках Руских новинах. Тоту литературу Юリアн Тамаш означае як литературу у функцыі національнага вредновання и забавы.¹²⁶ Найчастейше обявйована проза, у меншай міри поезія, а найзаступеніши руски авторе були Осіф Костелник, Максимилян (под псевдонімом Федоренко¹²⁷), Михайло Ковач и Сілвестер Саламон. У прекладзе обявйовани роботи українских писательох Івана франка, Васіля Степаніка, Богдана Лепкого, як російских писательох, Максима Горкого и Лєва Толстого, польского писателя Генрика Сенкевича, ческого Ярослава Гашека и других.

Як додаток Руским новинам, 22. апраля 1927. року вишли Мали новинки за руски дзеци. Тот додаток ушорел учитель и поет Янко Фейса и пополнел го зоз свою поезию за дзеци. То бул єдини додаток за дзеци у Руских новинах.¹²⁸

Найвироятнейше пре материялни причини,¹²⁹ Руски новини престали виходзіц концом 1930. року.

4.2. Пишкоревско-дяковецка фаза (1931-1937)

Перше число обновених Руских новинах вишло з друку 28. авгуаста 1931. року. Медзитим, у одношэню на предходні період, случили ше даёдны важны пременкі. Редактор веций не бул Дюра Павіч и новини веций не виходзели у Новім Садзе. На месце одвічательнаго редактора стой меню др. Матії Петлича, професора богословії у Дякове, а як

123 Исте, 2.

124 Исте.

125 Исте.

126 Ю. Тамаш, нав. діло, 70.

127 Аноним, нав. діло, 78.

128 Исте.

129 Исте.

видаватель представени грекокатоліцки парох у Пишкоревцох при Дядкове Михайло Фирак. После догварки о друкованю новинох др Петлич прилапел буц формални редактор. Кирилково букви обезпечел владика Няради. Стварни редактор бул Михайло Фирак.¹³⁰ Фирак, Українєц народзени у Галичини 1897. року,¹³¹ превжал редаговане Руских новинох и значно вименел іх змист. Його знане руского язика найвироятнійше виходзи и зоз факту же скорей преходу до Пишкоревцох служел як капелан у Руским Керестуре. Нажаль, значна часць числох зоз тей фазы нам не була доступна и не було можліве пренайсць их ані на Філозофским факультету у Новим Садзе, ані у бібліотеки грекокатоліцкей парохії св. Петра и Павла, ані у Бібліотеки Матици сербской, так же тот период реконструювани дзекуючи доступним числом и літератури.

У першим чишил за 1932. рок пише: З тотим число ступаю обновени Руски Новини до нового року свого живота. Почали вони наново виходзичи у време найгоршой кризи, кед шицко, що наш чловек пааст ма на предай, спадло цалком на цени и за грайцар було барз а барз чежко. З помоцу Преосв. Владики и Р. Н. Просв. Дружтва ми почали, бо зме були глібоко ошведчени, же новини нам Русином у Югославії барз потребни – потребни так, як насущни хлеб. Бо нєшка народ без своїх новинох, народ, котри ніч не чита и не стара ше за свой просвищоване – муши заостац у шицким. За таки народ як за того чловека аналфабета, що не зна читац и писац, заварти цали швет.¹³² Под новим редактором, рубрика Фельтон веций не исновала и заступеносць литературных творох зменшана.¹³³

Велька часць Руских новинох зоз 1933. року пошвецена обрахунку РНПД зоз новоформованим Културно-просвітним союзом югославянских Русинох (КПСЮР). Його члени и симпатизере по памфлету Руски батог проглашени за батогашох, а у тексту “Батогаше” и нашо паноцо-ве Хорвати обвинети су за мадяронство.¹³⁴ Нєменовани автор обвинює учашнікох сновательней схадзки КПСЮР у Старим Вербаше за фалшиви твердzenia, понеже горватске грекокатоліцке священство проглашели за антиюгославянске, док Руски новини означени як прогорватски.¹³⁵ З нагоди виходу першого числа новинох Заря, у чишил зоз 4. мая 1934. року нєменовани автор пише: Уж єдна чарна хмарка на нашим руским

¹³⁰ Исте, 79.

¹³¹ Исте, 78.

¹³² Руски новини 1/1932, 1.

¹³³ Аноним, 82.

¹³⁴ Руски новини 37/1933, 1.

¹³⁵ Исте.

небе вецей. Нашо батогаше пущели свою “Зарю”. (...) “Заря” полна нападох директных и индиректных на Просвиту и “Руски Новини” па нашу грекокатоліцку виру. (...) Ми можеме повесць писательом и редактором “Зарі”, най перше зайду до наших руских валалох и най науча по руски а вац най дацо пису, бо тато, чо з нім “Заря” писана не руски язык, але дробеняна од шицкого. (...) Сотрудніцы “Зарі” шицкі стари и до тэрэз ніч не зробели на нашей просвіти и по чому да ми вериме, же дацо зробя? ¹³⁶ У тексту Як пишу и чо сцу “батогаше” Мікола Ерделі на подобни способ одвітує на писаня Зарі.¹³⁷

У тим периодзе Руски новини порушую ініціятыву за писане и видаване исторії Руснацох и о тей темі написана серия статьях. У ёдней зозніх¹³⁸ Евгений М. Тимко дал детальны план писаня, збераня средствох и друкования такей публікаций. Вон предложел же би школьнага по своіх местах з колядованьем за Крачун зберали средства за друковане Історії.¹³⁹ Таку акцию 1936. и 1937. року запровадзел Союз украінских школьнага основани 1935. року,¹⁴⁰ але Істория у медзивойновым периодзе зашлем не видата.

Дня 12. октября 1934. року вишло чысло Руских новинах пошвецене атентату на краля Югославії Александра I Карадзордевіча. У некрологу пошвеценому кральевай шмерци написане слідующе: Велька ё боль и глубока ё жалосць наша за нашим преминулым кралем, за нашим добрым Отцом, але и у тим болю мушиме буць мирни. Достойнствено мушиме прият тут страшны удар и вирни остатньому жаданю – завиту баженоспокойного Краля “Чувайце Югославию! (...) Ми Русини мушиме буць високо благодарни нашему Велькому Кралю, бо под яго владавину мы ше вишлебодзели од мадярскага ярма и Вон нам полни любови гу шицким Славяном дал можносць, да шлебодно развиваме свой руски народны живот. Под яго владавину зродзела ше наша Руска Просвіта, дастали зме свой руски школы и почали выходзіць нашо “Руски Новини” и Руски Календар.¹⁴¹

З приходом Михайла Фирака на место редактора, проукраінска ориентація постала ище обачлівша, а з приходом Мілана Стоядиновича на власць 1935. року, Руски новини почали даваць полну потримовку яго политики. Дюра Гарди твердзі же тато повязане з Фираковіма

136 Руски новини 18/1934, 1.

137 Руски новини 19/1934, 2–3.

138 Руски новини 2/1934, 1–2.

139 Исте.

140 С. Сабадаш, нав. діло, 23.

141 Руски новини 40/1934, 1.

симпатиями гу фашизму и то насампредз гу Мусолинийовей политики, а явлю ше и тексты з антисемитским змистом.¹⁴² Од новембра 1936. по початок 1937. року номинални редактор бул др Франьо Дидович, парох и декан у Дякове.¹⁴³

4.3. Рускокерестурска фаза (1937-1941)

Єшені 1936. року умар парох у Руским Керестуре и предсидентель РНПД Михайло Мусри. Нови предсидентель РНПД постал Дюра Биндас, у тим чаше парох у Старим Вербаше, а нови парох у Руским Керестуре постал Михайло Фирак.¹⁴⁴ Цеком 1940. року оспособйована друкарня РНПД у Руским Керестуре, а перши прикладнїк Руских новинох з тей друкарнї вишол 7. януара 1937. року.¹⁴⁵ У тим чишл€ крижевски владика Дионизий Няради привитал отверан€ друкарнї зоз слїдующима словами: Най предобри Бог благослови нашу першу друкарню и шицких тих, котри буду у тей друкарнї робиц, да з ней видзе що вецей добрей поуки, а да не видзе отамаль анї єден шорик нєдоброго!¹⁴⁶ У периодзе од 1937. по 1941. рок, число политичних висткох з Югославиї ше вше обачлївше зменшує.¹⁴⁷ Вше вецей ше пише о ситуацї на Подкарпат'ю цеком 1938. и 1939. року и формованю автономней Карпатской Руси на тим подручу октобра 1938. року, предводзеней з владу Юлияна Ревая и Августина Волошина.¹⁴⁸ Виражена подполна потримовка тей власци и охарактерована є як виполнене виковних жаданьох за українску державу, а окреме виражене подполне одушевие з пременку мена Карпатской Руси до Карпатской України.¹⁴⁹ У Руских новинох тиж дати и акцент на можлїву заинтересованосц Немецкей за українску державносц: Шицким ясно, же постане великой України єст найвецей у интересу Немецкей. Бо вона ше зос своїма фабричними виробами не ма дзе подзец, а з другой страхи треба єй земледїльских продуктох: хлєба. А Україна як першокласна земледїльска держава могла бы превжац од Немецкей вивоз фабричных продуктох и дац Немцом хлєба кельо бы сцели и кельо бы лем могли плацц. И прето Немецка чува гранїци алей Карпатской нашей Держави и не да, да ю Мадяре и Поляки прегажа.¹⁵⁰ Потедишнього предсidentеля

142 Дю. Гарди, нав. дїло, 228.

143 Аноним, нав. дїло 80.

144 Исте.

145 Латяк, нав. дїло, 56–60.

146 Руски новини 1/1937, 3.

147 Гарди, 228.

148 Руски новини 43/1938, 1.

149 Руски новини 50/1938, 1.

150 Исте.

влади Подкарпатской Руси, русофila Андрия Бродия, хтори загарештавани прето же наводно за 600 тисячи пенгі, маєток и аристократску титулу обецал приключене Подкарпатской Руси гу Мадярской, Руски новини преглашали за батогаша¹⁵¹ исто так як що наволовали и припаднікох КНСЮР. З падом Хусту, тедышнього шедзиска Карпатской України, под мадярску власц 15. марта 1939. року, Карпатска Україна престала исновац,¹⁵² а єдно числі вибеженцах з тей обласци приходзи медзи Руснацах у Югославії. Тиж так, по вибиваню Другей шветовей войны септембра 1939. року, провадзена и ситуация у Польскай, насампредз пре значну українску еншину, з обачліву пременку становиска спрам Немецкай после подпісання пакту Рибентроп-Молотов зоз Советским Союзом.¹⁵³ Велька часц числах Руских новинох зоз 1940. року нам не була доступна, але нам було доступне остатнє число хторе вишло 6. апраля 1941. року 1941. року, на дзень вибиваня Апрілскай войны у Югославії.¹⁵⁴ Редакция ше, преношаци написи зоз београдской Політики, придружела у поволованю на зачуване миру у держави.¹⁵⁵ После того числа, Руски новини преставаю виходзіц, а з приходом мадярских окупационных власцах редактор и грекокатоліцки парох у Руским Керестуре Михайло Фирак вигнати як особа хтора ше до Бачкей приселела после 1918. року.¹⁵⁶

151 Исте, 3.

152 Руски новини 11/1939, 1.

153 Руски новини 37/1939, 1.

154 Руски новини 14/1941, 1.

155 Исте.

156 Аноним, 82.

5. ВІДАНЯ КПСЮР/КНСЮР (1934-1940)

Як знак процивеня політики Руского народного просвітного дружтва, чийо найвизначнієши діяче були грекокатоліцьки священіки и хто-ре Руснацох у Югославії видзело як часц окремней українськай нації, група людзох позберана коло лікара др Милутіна Губаша з Нового Саду формовала окремну организацию под меном Културно-просвітни союз югославянских Русинох (КПСЮР). КПСЮР шицких Русинох видзел як часц велького руского народу. Можеме заключыц же ані єдна зоз двох опцийох у медзивойновим періодзе нє видзела ані Руснацох у Югославії ані Русинох на Подкарпат'ю як окремну націю. Сновательна схадзка КПСЮР отримана 3. септембра 1933. року у Старым Вербаше. Спрам звиту хтори Оддзеленю явней безпечносци Управного oddзелення Кральовскай банскай управи Дунайской бановини послал срезски начальнік у Кули, за шедзиско КПСЮР одредзени Коцур, же на схадзки були присутни коло сто пейдзешат особи и же ціль хтори сновател€ КПСЮР прокламовали бул культурно-просвітни и соціяльно-економаки. Срезски начальнік, хтори тот звит пише на основи податкох хтори му найвироятнейше дал општински новтаруш у Старым Вербаше хтори бул присутни на схадзки, оценює же КПСЮР заступа меншину югославянских Руснацох и же вона представя коло 10 по 15 проценти Руснацох у кулским срезу.¹⁵⁷ Ёден зоз визначнієших членох того Союзу Евгений М. Коциш твердзи же ўх главни ціль бул панславизем и прибліжован€ славянских народох.¹⁵⁸ Никола Гачеша видзел КПСЮР як єдну прогресивну организацию обрацену гу роботніцкому руху.¹⁵⁹

5.1. Заря (1934-1936)

КПСЮР почал видавац тижньовнік Заря 22. априла 1934. року. Выходзел на осем боки А4 формату и бул друкованы у новосадскай друкарні Натошевич. У уводним слове под назву Нашим читательем, редактор др Милутин Губаш написал же тата нова новинка нє будзе правиц розлику медзи Руснацами грекокатоліками и Руснацами православцами, але уж у першым чишле бул обачліви ясни православни прозелитизем.¹⁶⁰ Так,

¹⁵⁷ Архив Војводине, Ф. 126 – Краљевска банска управа Дунавске бановине – II (управно одељење), 13245/933.

¹⁵⁸ Е. М. Коциш, нав. діло, 96.

¹⁵⁹ Gaćeša, Rusini između dva svetska rata, 155.

¹⁶⁰ Заря, Нови Сад, 1/1934, 1.

наприклад, у крачунским чишле Зарї од 6. януара 1935. року пренешена и предложена на руски язык крачунска винчованка сербского право-славнго владики бачкого Иринея Чирича.¹⁶¹ Зражене з РНПД було ясно обачліве од самого початку. У трецим чишле Петро Поповицки забера становиско же РНПД стої на вирских принципох за розлику од КПСЮР хтори вибудувани на национально-культурно-просвітних фундаментох.¹⁶² Треба тиж так надпомнуц же авторе Зарї нє прилапели Костельникову Граматику, же язык Зарї бул нєуздначени и же тексти були окреме богати зоз русизмами. Спрам змисту Зарї, мож спатриц ёй ясну продержавну політику и векшу прихильносц структуром на власци у одношено на РНПД и Руски новини, а тото заключел и Дюра Гарди.¹⁶³ Окреме части були и фотографиі краля Александра I¹⁶⁴ и краля Петра II.¹⁶⁵ У тексту написаним з нагоди нащиви краля Александра I преслави трицецрочніци Новосадской тарговинской младежи пошвецаню єй Дому написане медзи иншим и слідующе: Перши раз Русини по ошлебодзеню, як националисты виступели корпоративно зос чим ше наш Союз пиши и ма надію же од тераз паши браца Славяне буду о нами вше вецей знац и чуц, упознаю нас як своїх родніх братох. Подаме руки едни другима, будземе шириц єдинство, братство и славянску идею на пользу Славянства, милей нам отчизни Югославії и преувезишеного Владара и його швитли дом. Най жиє Славянство! Най жиє Югославия! Най жиє Е. В, Краль Уединитель! Най жиє Його Узвишени Дом!¹⁶⁶ Значну часць того тижньовніка творели и медицински совити, понеже двоме найзаступенши авторе першої фази, Милутин Губаш и Александр Сакач (редактор Руского батога хтори познейше пременел презвиско до Будишин¹⁶⁷) були праве лікарэ. Релативно добре заступена и поэзия хтору Юлиян Тамаш кладзе на знатно нізши уровень у одношено на літературну творчосц авторох позбераних коло РНПД.¹⁶⁸ Найзначнейши з поетох вшеліяк бул самоуки параст Янко Хромиш, познати под псевдонімом Бачи Горки, хоторого Евгений М. Коциш означел як особу найблізшу лівей ориєнтації медзи шицкими сотрудниками Зарї,¹⁶⁹ покля го Дюра Гарди означує як члена Югославянской национальней странки.¹⁷⁰ Цо ше дотика прозних творох,

161 Заря, 1/1935, 1.

162 Заря 3/1934, 3.

163 Дю. Гарди, нав. діло, 227.

164 Заря 12/1935, 1.

165 Русска Заря 1/1936, 1.

166 Заря 9/1934, 1.

167 Русска Заря 1/1936, 1.

168 Ю. Тамаш, нав. діло, 72.

169 Е. М. Коциш, нав. діло, 99.

170 Дю. Гарди, нав. діло, 227.

найвизначнейши бул Евгений М. Коиш пишуци свойо приповедки зоз соціялну конотацію. Вельку улогу у тих новинах мал и православни богослов, а познейше и православни священік у Господїнцох Янко Виславски. Вон найчастейше писал фельтони о православию и участвовал у полемиках зоз предняками РНПД. Виславски у предлуженьох обявивовал роман Паздо у калифа,¹⁷¹ чо було перше пробоване такей файти на руским языку, гоч и вишли лем пейц предлуженя. Цеком 1935. року у предлуженьох виходзела и Исторія русского народа, хтору зложел тедишині студент Правного факультета Николай Д. Олеяр з КОцура и хтора 1936. року вишла як окремна кніжка.¹⁷² Слово поправдзе о зжатей исторії Русії з кратким прилогом о Руснацах у Бачкей и Сріме на самим концу. Понеже Заря себе перципновала як новини селянскай ориєнтациі, було присутне и вельке число текстох о польопривреди, хтори найчастейше писали Дюра Сабадош старши и Дюра Сабадош младши з Миклошевцох. Починаюци з дзевятим числом хторе вишло 17. юния 1934. року у заглавию ше находзи рисунок пааста хтори з батогом бие до воздуху док слунко шири свойо зарї. Можліве же тот батог додати як одвит на тот же припадніки КПСЮР з боку РНПД волали батогашами. Осемнасте число Зарї у 1935. року приноши нови податки. На перши дзень Русадля, т.е. 17. юния 1935. року у Коцуре отримани собор делегатах КПСЮР на хторим медзи иншим пременене мено тей організації, так же од того дня вона ношела мено Културно-націонални союз югославянских Русинох (КНСЮР).¹⁷³ Остатнє число Зарї подтим меном вишло 12. януара 1936. року.¹⁷⁴

5.2. Русска правда (1936)

До пременки на чоле КНСЮР пришло 1936. року, ал€ н€ можліве одредзиц точно кеди. Евгений М. Коиш твердзи же ше Милутин Губаш поцагнул пре свойо лікарски обовязкі и же препущел чолніцке место и место редактора и власніка новинах лікарови др Йоанови Шарикови.¹⁷⁵ Августа 1936. року почали виходзіц новини Русска правда як орган югославянских Русинох. Цікаве же ше уж у першим чиши зявює особа под меном Николай А. Горняк, под чиїм меном стої назва редактор цо може лем означавац його професию, ал€ може и представяц гого функцию у тих новинах. Николай (Микола) Горняк, родом з валалу Габура у тे-

¹⁷¹ Заря 7/1935, 56.

¹⁷² Н. Д. Олеяров, Исторія русского народа, Нови Сад, 1936.

¹⁷³ Заря 18/1935, 139.

¹⁷⁴ Заря 1/1936, 1–4.

¹⁷⁵ Е. М. Коиш, нав. дело, 98.

дишнئй Чехословацкей, по фаху бул учитель, ал€ окрем того робел и як дописователь новинох Карпаторусский голос, Русский народный голос и Русское слово, дзе ше подписовал з псевдонимом Коля Лаборчанин, а бул и редактор новинох Русский земледълец з Кошицох.¹⁷⁶ Словацко-українски историчар Иван Ванат пише же Горняк у Югославії робел як редактор новинох Русска заря,¹⁷⁷ покля го Евгений М. Коциш спомина лем як сотруднїка.¹⁷⁸ Н€ було би неможлїве же Горняк ушорйовал тоти новини, а же Шарик бул їх номинальни редактор. Змист и випатрунок Русской правди скоро идентични зоз Зарйовима, ал€ видаватель новых новинох не бул КНСЮР, ал€ сам Йоан Шарик.¹⁷⁹ Вишли лем два числа Русской правди, ал€ ую у септембру почали виходзиц новини под назву Русска заря. Русска правда, як и Заря, була друкована у новосадскей друкарнї Натошевич.

5.3. Русска заря (1936-1940)

Русска заря мала скоро ідентичне заглавє на насловним боку як и Заря, з тим же лем додате слово Русска. Перши редактор бул Николай Д. Олеяр. Форма и змист тих новинох поклала ше зоз Зарю и Русску правду, з тим же концом 1936. року урущена и спортска рубрика у хторей ше находзели результаты фодбалских клубох з Нового Саду и околїска.¹⁸⁰ Од марта 1937. року редактор Русской зарї уряднїк подриємства Ивкович и писатель Евгений М. Коциш. Ситуация у Чехословацкей концом 1938. и початком 1939. року зациквела и редакцию Русской зарї. Так ше поздравя одлука влади автономней Подкарпатской Руски же би осталася у рамикох Чехословацкей.¹⁸¹ Далей ше пише же шицко цо нашо браца там мали найльепше, найшороваше и найплодньеше забрали Мадяре.¹⁸² Чолнїка Карпатской України, хтора представляла остаток териториї Подкарпатской Руси хтору мадярске войско не забрало, грекокатолїцкого священїка Августина Волошина, Русска заря означела як попа,¹⁸³ досц части пежоративни термин у виданьох КНСЮР углавним хасновани против священікох-членох РНПД. Русска зря ше ясно закладала за єдинствени велькоруски народ, Українцох не тримала за окремни народ и

176 І. Ванат, Нариси новітньої історії українців східної Словаччини, Братіслава–Пряшів, 1990, 261–262.

177 Исте, 262.

178 Е. М. Коциш, нав. діло, 99.

179 Русска правда, Нови Сад, 1/1936, 8.

180 Русска заря 12/1936, 8.

181 Русска заря 14/1938, 2.

182 Русска заря 15/1938, 7.

183 Исте.

ясно ше процивела мену Карпатска Україна.¹⁸⁴ Тоти новини информовали своїх читачох и о приходу вибеженцох з Карпатской України. Тоти вибеженци, насампредз уметніки и интелектуалци проукраїнскей провініенциї, у тих новинах обвинети же су виновати за ньешкайшу судбу наших братох, хтори заж спадли под мадярох, тоти цо за свойей краткей власци преганяли, били и забивали шицко цо руске, тоти цо забивали чески жени и дзеци кед жем доведли до ньешора и препасци, тоти цо кед ньезнали очувац зоз мудру политику Карпатской Русій самостойносц гоч под дачіим протекторатом, тоти цо ше вимсцели кождому и кед их нашла кара пре их кратковидосц, ускогрудносц, замерженост и ньецерпезльвисц, и цо штреляли до каждого хто нье ношел их униформу (...).¹⁸⁵ Отворено поволовал на негосцопримство зоз словами: Най их бере тот хто их и при- вед и хто их вишколовал да мержа шицко цо славянске, цо руске.¹⁸⁶

Уж 1937. року Русска заря непоряднє виходзела, так же того року вишли лем двацет два числа, а од 1938. року новини одредзени за виходзене двараз мешачне.¹⁸⁷ Медзитим, ані тата норма не виполніста, так же того 1938. року обявени лем шеснац числа, а у 1939. и 1940. року вишли по дванац числа. Причина за тото би могли буц финансійни проблеми хтори одкрива допис КНСЮР Кральовскай банскай управи Дунайскай бановини од 16. августа 1937. року зоз подписами предсідателя КНСЮР др Йоана Шарика и секретара Евгения М. Кошиша, у хторим ше од КБУ гледа субвенционоване зоз суму хтора би могла надополніц голем у одредзеней міри вецейрочне несубвенционоване нашого Союзу.¹⁸⁸ Оддзіл Просвітного oddzelення КБУ Дунайскай бановини приходзі аж 3. априла 1939. року, и то на поштредни способ. Просвітне oddzelене у своім допису од истого датуму модлі Управу поліції у Новим Садзе же би вона сообщала КНСЮР же його молба не могла буц ришеня прето же не було розполагаюци средства за намени того типу.¹⁸⁹ Просвітне oddzelене охабело можлівосц же би КНСЮР обновел свою молбу за чечуци бюджетски рок, з тим же гледало же би ше з молбу приложели и одобрені дружтвени правила, закончуюци рахунки за остатні два роки, предрахунок за чечуци рок, звит о роботи поднешени скупштини за остатні два роки, вец же би ше означала намена за хтору би КНСЮР плановал

¹⁸⁴ Русска заря 1/1939, 3.

¹⁸⁵ Русска заря 6/1939, 6.

¹⁸⁶ Исте.

¹⁸⁷ Русска заря 5/1938, 1.

¹⁸⁸ АВ, Ф. 126, КБУ Дунавске бановине, IV – Просветно одељење, 14546/938.

¹⁸⁹ Исте.

вихасновац дату помоц, точни обрахунок средствах хтори вихасновал у случаю же средства достати, як и число членох и велькосц членскога улогу.¹⁹⁰ О повторйованю молби КПСЮР 1939. року нее пренайдзени ніяки податки. Остатне число Русской зарї вишло 29. сентября 1940. року.¹⁹¹

5.4. Русски народни календар Заря

Културно-просвитни, а потым и Културно-национални союз югославянских Русинох, исто як и РНПД, выдавал од 1934. року календари як рочны кнїжки зоз змистама хтори були подобни змисту новинох, чо значи же окрем календарской часци мали и прозни твори, поезию, статї поучного характеру, вистки зоз КПСЮР/КНСЮР, як и выбраны вистки зоз жеми и иножемства. Нам хвильково доступни лем Русски народни календар Заря за 1941. рок.¹⁹² Тот календар ушорел Евгений М. Кошиш. Зоз змистом календара доминую литературни тексты. Од руских авторах зоз Югославиї ту насампредз Янко Хромиш и Евгений М. Кошиш, а заступени и подкарпатски авторе проросийской ориентациі як то Иван Комлоший, як и преклади росийских класикох як то Лев Толстой. У тим виданю обявени и тексты поучного типу зоз школства, медицины и других животных обласцох.

190 Исте.

191 Русска заря 12/1940, 1–8.

192 Руски народни календар Заря на прости рок 1941, Нови Сад, 1940.

6. ДРУГИ СЕРИЙНИ ВИДАНЯ НА РУСКИМ ЯЗИКУ ПО 1941. РОК

6.1. Зоря (1934)

Перши крохай у колективним организованю рускей младежі було сноване Союзу руских школьніх школярох (СРШ) лéta 1927. року кед на сноватальней схадзки у Коцуре ғрупа школьніх школярох и студентох предводзена богословом Максимилияном Буйлом, а на ініцыятыву тэдышнаго коцурскаго пароха и подпредсідателя РНПД о. Дюры Біндаса, формовала организацыю чия основна діялносць була нацыональна и культурно-просвітна діялносць руских школьніх школярох и студентох першэнствено под час лётнаго розпусту и крачунскіх и вельконоцных шветох кед рускі школьніе и студенты пребували у своіх родімых местах. Так на боках крачунскаго числа Рускіх новінах зоз 1929. року пренаходзімі краткі текст предняка літературнай секцыі СРШ Юліяна Малацка у хторым вон поволуе школьніх школярох же бі по своіх местах записовали усну літературу, конкретна народныя приповедкі.¹⁹³ Союз руских школьніх школярох быў состоянай часці РНПД и предсідатель СРШ быў член управнага одбору РНПД, так же СРШ у подполносці запровадзівал политику РНПД хторе у подполносці вязало рускі народ за грекокатоліцкую церкву и пропагаваў ёднасць русинскага лёбо украінскага народа з обидвох боках Карпатох. СРШ отримаў три рочныя схадзкія: у Коцуре 1927. року, у Міклошевцах 1928. року и у Рускім Керестуре 1929. року. Предсідатель СРШ Міхал Рамач у Рускіх новінах од 9. мая 1930. року наявел формоване окремней часці за школьніх школярох у Рускім календаре за 1931. рок и поволаў школьніх школярох же бі през слідующи два месцы посылали тексты за туто часці.¹⁹⁴ То перша наява формованая окремней рубрикі за младеж у рускей періодыкі. Медзитим, гоч з тексту М. Рамача школьнія часці у Рускім календаре випатрала як сигурна ствар, тато не зисцене. Найవіроятнейшая причина за туто факт же на концу 1930. року СРШ вецеі не было. Остатня вистака у Рускіх новінах вязана за СРШ апублікавана 18. юля 1930. року дзе подпредсідатель СРШ П. Дудаш напісаў жа судьба рочнай схадзкія СРШ хтора мала буць отримана у Дюрдьове як и будучыя самага СРШ нэсигурна пре неприходзене одвиту зоз міністэрства компетентнага за даване

¹⁹³ Рускія новіны 1/1929, 7.

¹⁹⁴ Рускія новіны 17/1930, 3.

дошлебодзеня организацийом за існоване.¹⁹⁵ После того напису у Руских новинах нে були обявівовані написи вязані за діяльносць СРШ, так же мож заключыць же СРШ веций не бул активны.

Група школьнаго грекокатоліцкай семінаріі у Загребе жадаюци представиць свой літературні творы видала перше число часопису под назву Зоря. Статя Романа Миза у хторей ше заніма зоз, як вон гвары, літературнимі часописамі, Зорю представя на ёден інформативны спосаб, без подрабнёйшай аналізи ёй змісту.¹⁹⁶ Цікавы спосаб на хтори перше і найвироятнейше ёдине число Зорі реалізоване. Часопис пісаны з руку, а тираж зазначены на нам доступним виданю пейц прикладнікі. Роман Міз споміна же телько прикладнікі умножены з копирующим папером.¹⁹⁷ Зазначены датум видавання першого числа 25. март 1934. року. Зоря подписана як літературна газета руско-українских школьнаго греко-кат. семінару у Загребу, чо вшеліяк гутори о національнай ориєнтації авторорох. Зміст у цалосці бул на рускім языку цо не будзе случай зоз слідующими часописами. За редакцію бул задужені товариски одбор хтори творели Михайло Комуніцкі и Іван Ванчик. У своій уводній статі Зоря и ми, Комуніцкі тот літературни кружок не видзи лем як групу младых писательох, ал€ и як національно-політични рух з українську національну ориєнтацію.¹⁹⁸ Комуніцкі, медzi іншим, написал и слідующе: Медзи тим да ше непретаргне звяза котру ми помедзи себе збудовали, ми застановели видаваць періодичну газету котра у самей ствари ані не будзе газета глядом на форму, ал€ будзе мац задаток да замені наш кружок и прето да виноши нашо літературні творы котри би ми читали на товарискім засиданням. Прето літературни кружок у моменту пісання статі уж існовал одредзени час, гоч не прецизоване кельо. Текст Івана Ванчика О менох України и Українцах представя ёден інформативни препатрунок темі датей у наслове, заступаюци небоходносць прилапійованя менох Україна и Українець як ёдиного національнога мена за народ чия часц, по Ванчикові и Руснацы у Югославії. Ванчик заключел свою статю зоз слідуючым твердзеньем: Ево аж штири мена маю Українцы, а од ніх лем ёдно добре, а то є “Україна” и “Українцы”. Тото мено точно назначує и дзелі тот народ котри го ноши од шицких других, та є прето воно ёдине добре.¹⁹⁹ Остаток ёди-

195 Руски новини 26/1930, 3.

196 Р. Міз, Наша літературна періодика медzi двома шветовима войнами. Найчастейше под назву «Думка», 67.

197 Исте.

198 Зоря. Літературна газета руско-українских школьнаго греко-кат. семінару у Загребу, Загреб, 1934, 1.

199 Исте, 16.

ногого числа Зорії пополнюю кратки жарти и прозни твори: Наш чловек, Писня и Любов Петра Бучка, Зоз пияцу Еугена Сабола, Косидба Кирила Мудрого и Зламана душа и ошвицени живот Михайла Комуніцкого. Автор тей роботи нє ма намиру даваць оцену литературней вредносци прози обявеней у Зорії, понеже за таке дацо нє ма фахову компетентосць. Вшеліяк же заш лєм треба зазначыць же по тераз фахова оцена тих творох у домену науки о літературі нє дата.

Друге число часопису Зоря, по шыцкому судзаци, нігда нє вишло, а причини його невиходзеня вигледавачови остали непознаты. Медзитим, векшина авторох Зорії осталася у меншай лєбо у векшай міри активна и предлужела обяўйоваць свой творы у виданьёх хторы шлідза, а на сампредз у трох инкарнацийох часопису Думка.

6.2. Думка (1936-1941)

6.2.1. Редакция Сильвестера Саламона (1936-1937)

Першу инкарнацию часопису Думка близме могли охарактераваць як самостойне подняце загребскага богослова Сильвестера Саламона и його сотрудникікох. Бібліографія Руснацох у Югославії (1918–1980) Марії Чурчич нє дава податкі о шыцких числах часопису Думка з періоду од 1936. по 1937. рок, але лєм о числах 2, 3, 6-7, 8-9-10 и 11.²⁰⁰ Чурчичова зоз туту бібліографію побыва Мизово становиско по хторым остатнє число “Саламоновай” Думки двочисло 6-7.²⁰¹ Часопис писані з писацу машину и бул друкованы у литографії “А. Девіде” у Загребе. Нам доступны лєм два числа Думки (3 и 6-7), так же окончыме анализу змісту тих двух числах.

Датум виходзеня трецього числа Думки 1. януар 1937. року и поднаслов под хторым вона виходзі неперіодичний журнал. Найвекшее число текстах написали богослове Сильвестер Саламон (редактор часопису) и Владимир Пап. Обявены тексты вшеліяк стоя на проукраїнских становискох, але як и у случаю Зорії, домінує уметніцка література вєдно з текстами о українскай літературі, хторы поправдзе и одражую тоти проукраїнски становиска, а присутни и нотни записи композиційох за часци Служби Божей. Вєдно з текстами на языку бачванско-срімских Руснацох, заявлю ще и тексты на українским языку, а єден зоз ніх, о українских крачунских обычайох у Боснії, подпісал богослов Феликс

²⁰⁰ М. Чурчич, нав. діло, 227-228.

²⁰¹ Р. Миз, Наша літературна періодика медзі двома шветовіма войнами. Найчастейше под назыву «Думка», 68.

Биленький.²⁰² Двочисло 6-7 часопису Думка обявене 1. априла 1937. року и його змист цалком подобни змисту трецого числа. Праве зоз того змисту виходзі заключене же окрем того же є перши школьні, Думка и перши литературни часопис при Руснацох у Югославії. Причина за гашене того часопису, по Мизови, одход богословох хтори ушорйовали часопис на предложене студийох до Львова.²⁰³ (Миз 1981, 68).

6.2.2. Часопис за младых (1938)

Организавана діялносць руских школьнія и студентох обновена 1935. року през діялносць Союзу українских школьнія (СУШ). Од самого початку, СУШ инсистовал на хаснованю українскаго национальнаго мена и был отворено процивставени програмы и ідейом проросийски и проправославно ориентованого Културно-просвітнаго союзу югославянскіх Русинох (КПСЮР).²⁰⁴ Перша схадзка СУШ отримана у Шидзе 17, 18. и 19. августа 1935. року, а слідующи схадзки отримовани: 1. и 2. августа 1936. року у Руским Керестуре, 3, 4. и 5. августа 1937. року у Миклошевцох, 29, 30. и 31. юля 1938. року у Дюрдьове и 12. и 13. августа 1939. року у Миклошевцох. Тота схадзка по шыцкому судзаци була и остатня понеже предсідатель СУШ Иван Ванчик у з. чиши часопису Думка за 1940. рок споміна же шеста Схадзка СУШ не будзе отримана.²⁰⁵ (Думка 3/1940, 108).

Союз українских школьнія видавал билтени хтори виходзели медзи двома схадзкамі. Вони були писані зоз писацу машину, а других податкох о тих билтенох на ніх самих нєт. Рок виходзеня з одредзену сигурносцю мож одредзиц спрам змисту текстох у ніх. Билтени не маю назву и податки о редакцыі, часу и месце выдаваня. Прето билтени у наводзеню литературы будземе меновац по наслове першаго тексту у ніх. Од штирох, нам доступных билтенох, хронологійно перши билтен²⁰⁶ найвироятнейше тот зоз першим текстом под назву З рождеством христовим жадаме веселих свят! и вон найвироятнейше публіковані концом 1936. року, судзаци по текстох хтори наявую рочніцы хтори ше означаю у 1937. року, як и по висткох Одбору за приготавоване III схадзки Союзу українских школьнія.²⁰⁷ Тексты подписані з ініцыялами, а даєдни іни-

202 Думка 3/1937, Загреб, 8-9.

203 Р. Миз, Наша литературна периодика медзи двома шветовима войнами. Найчастейше под назву «Думка», 68.

204 С. Сабадаш, нав. діло, 27.

205 Думка 3/1940, 108

206 Термин хасновані за билтен зоз першим текстом под насловом З рождеством христовим жадаме веселих свят! - обіжник (З рождеством христовим...)

207 З рождеством христовим..., 2-3.

цияли би з познаваньом менох поєдиних членох СУШ могли буц одгаднути (І.В – Іван Ванчик, мб – Микола Бучко, пб – Петро Бучко). Авторе текстох у подполносци стоя на позицийох українського национализму, що би ше могло илустровац з виривком з уводного тексту автора “пб”: (...) Най нас великощ тей Святей Ноци злучи до єдного тіла, най ше нашо думки найду на України, бо там нашо место. Нет два неба, лем єдно, котре призначел Всешишній праведним дзецом своїм: нет два Оцовщини за нас, але лем єдна – Україна!²⁰⁸ У часци хтори о активносцю СУШ, Одбор за приготоване III. Схадзки українских школьнерах першенностено поволує школьнерах же би под час крачунских шветох у своїх местох шпиваюци коляди зберали финансийни средства за фонд за друковане Історії Русинох.²⁰⁹ У тим билтену ше дава огляднуце и на часопис Думка, хтори почал виходзиц 1936. року: На части запити, котри на нас приходза виявлюєме, же часопис “Думка” то власносц п. С. Саламона и його цалком приватним подприємством та як така німа ніч зос організованим школьнартством.²¹⁰ По Р. Мизови, таке становиско завжате пре Саламонову ориєнтацію гу уметносци з національним пред’знаком, але без яснай политичнай програми.²¹¹

Слідующи таки билтен ма у своїм заглавю назву Союзу українских школьнерах, а на насловним боку ше находзи портрет Тараса Шевченка. Билтен пошвецени Шевченкови и 20-рочніци Українскай народней революції зоз 1917. року, так же по шыцкому судзаци вишол цеком 1937. року. Слідующи билтен найвироятніше обявени початком 1938. року и його перши, неподписаны, текст ноши назву З новим роком нови думки. У тексту Вечей свидомосци! автор з ініціялами “мк”, незадовольни з приказаним українским национализмом при школьнерах, медзи иншим написал: (...) Свидоми школьнэр-студент муши знац цо сце, муши знац кадзи идзе. На то нам дава одвіт українски націоналізм. Але свидоми школьнэр и студент ше муши научиц робиц зоз своїма товаришами, муши ше научиц справовац у такей роботи. Ту ше тераз указує найвекша потреба, потреба самодисциплини. Без самодисциплини ані єдне товариство, котре ше не може операц на сили, не годно длукше исновац, або порядно робиц. А власне школьнэрски товариства можу человека научиц самодисциплини. И прето ище раз наглашуєм же школьнэр муша трактовац свойо товариски справи и роботу вельо поважнейше. Вони муша

208 Исте, 1.

209 Исте, 3.

210 Исте, 4.

211 Р. Миз, Наша литературна периодика медзи двома шветовими войнами. Найчастейше под назву «Думка», 68.

шицко тото любиц и ценіц. Подумайме, яки будземе мац успих, кед наставиме свою роботу з таким слабим интересом и любовю як дотераз. Прето законьчуєм: Вецей, вельо вецей национальней свидомосци!²¹² Билтен меншу часц пошвецел и порядним питаньом СУШ, а найвецей поваги пошвецене питаню добродзечного прилогу за роботу СУШ, хто-ри по словах Президиі, бул недостаточны.²¹³ Остатні нам доступни билтэн, чий перши текст ноши назув На рождество христово, ше пред нами находзи некомплетни, лем зоз трома бокамі. Тота часц у подполносци пошвецена формованю автономнай Карпатскай України знука Чехословакской концом 1938. року, так же період виходзеня билтenu найвиро-ятнейше початок 1939. року. (...) *И нешка ми стойме пред довершеним чином – Карпатска Україна постала держава у полным значеню того слова. Україна достала свой Пиємонт и пред ню ше отворели ясни и вельообецующи перспективы.* (...), гутори ше у тексту Карпатска Україна автора скрытого под ініціялами "І.В.". ²¹⁴

По Романові Мизові, праве тата иста організована младеж хтора ше у своїх билтенох оградзowała од Саламоновай Думки, по гашеню часопису хтори вон ушорйовал, превжала його мено и свой часопис под меном Думка у своім першым року представела як треци рочнік.²¹⁵ Причину за тато мож видзиц як намиру прицагованя уж иснуюцого чыта-тельства Саламоновай Думки. Перше число новей Думки вишло марта 1938. року. Редактор перши предсідатель СУШ и тедышні грекокатоліц-ки парох у Раевім Селе Микола Бучко, а як выдаватель ше по першираз урядово зявює Руске народне просвітне дружтво, хторому Думка после Руских новинох, Руского календара и Нашей заградки постава треце периодичне видане. Тото би ше могло потолковац з фактам же початком 1937. року у Руским Керестуре почала робиц друкарня РНПД.²¹⁶ Подна-слов часопису бул часопис за молодь и зоз тим утвердзена ориентацыя часопису гу младым.

Уводны текст першого числа Наша циль, як и тексты О чым будземе писац и Чи нам треба таку часопис указую же заш лем слово о новым часопису. У статі Наша циль ше гутори: Кажды хто дастане до рукох нашу часопис дотэраз подума: *а яку ма циль тата часопис? На тато питане подаме укратко одвіт на тим месце – на першай страни нашей ча-*

212 З новым роком нови думки, 8

213 Исте.,

214 На рождество Христово, 2.

215 Р. Миз, Наша литературна периодика медzi двома шветовима войнами. Найчастейше под назуву «Думка», 68.

216 Дю. Латяк, нав. діло, 59.

сописи. (...) З того видзиме, же ціль нашей часописи є приготовльваць нашу моладь, нас самих до жыцця. Кажды з нас зна, же моладь то найкраща и полна надзеі вредносці каждого народу. И як то ше оцец і мац цеша у своіх дзеяццах, зато бо вони так біхі повесці предлужоване ўсіх самих; так ше исто и цали народы цеша у своіх младых хлапцах, бо вони ўсіх предлужоване, вони ўсіх будучносці, вони ўсіх надзея. (...) Прето ми відаюци нашу часопис сцеме шыцко младе, шыцко то чуствує у сябе порыв до жыцця – цалу моладь нашаго руско-украінскаго народу, які жиес у братской державі южных Славяноў, сцеме позберац коло “Просвиты”, коло нашей часописи. (...) Прето ціль наша будзе разпальовац любов медзі собу, упознавац ше медзі собу, учыц ше нацыональнай злагоды и солідарносці.²¹⁷ Статня О чым будземе пісац представя свойофайтову програму Думки: (...) Знаюци, же у жывоце кождому треба велью знання швэта и людзах запровадзяме уж у першым чыслу лекцій-науки з нашей народнай історыі, як и упознаване наших нацыональных жемох, дзе жилю наш браца, а по тим прейдземе на історыю людства то є історыю других и загальне упознаване жемі, дзе жилю окремі цудзи народы, то уж у тим чыслу починаме. Надалей будземе віше помесцовац статї на актуелны темы зос жыцця нашаго народу на прадедовских жемох и на цудзини, як и висткі важнейших подзеях з жыцця нашаго народу и з целога швэта. Будземе пісац о дружтвено-политичных теорыйах зос ошветльованьем у правілнім духу, указуюци на позитивны и добры ўсіх страни, а осудзуюци ўсіх негативны и злыі страни. Шыцок материял будзе віше лёгко пісаны, да го може кажды похопиц. ²¹⁸ Мікола Бучко у тексту За ёдносці народу бешедуе о необходносці заедніцкаго дійствавання руско-украінскаго народу у Югославіі: (...) Ёдносці народу є велька ствар и у нeschакашні часы барз нужна. А шыцка тайна ёдносці поляга на сценю и свідомосці, же ми шыцкі Руснацы-Украінцы, які жиесме у Бачкей и Сріму ёден народ зос шыцкіма Руснацами-Украінцами, котры жилю и Босній и Славонії, котры ше ту населені зос Галичини. Даクле шыцкі Руснацы-Украінцы, які жилю у братской нам державі Югославіі су ёден и тот істи народ, хоч ше по бешеди даkus разлікую. Наша бешеда є ёдна, лем ми гуториме іншим діялектом, алі то не шме сметац ёдносці народу. Тото істе видзиме и у іншых народох: Серб зос Шумадіі и зос Южной Сербіі іншак бешедуе як Серб у Бачкей, Банату и Сріме, або у Босні. (...) Прето будземе свідомі тэй нашей народнай ёдносці зос Руснацами-Украінцами у Босній и Славонії, а цо вецей туту ёдносці му-

²¹⁷ Думка 1/1938, 1-2.

²¹⁸ Исте, 1-2.

шиме и сцец оживотвориц та признавац явно и отворено. Бо у “єдносци и сценю єдносци сила Народу”. (...) Тота наша народна єдносц вимага од нас да забудземе и викореніме зос себе тот наш валалски патриотизм. Нє шмеме ше дзеліц на: Петровчаньох, Керестурцох, Миклошевчаньох, Коцурцох, Бачинчаньох и.т.д, ал€ вше мушиме знац, же ми єден и исти народ; па вец ше руководзиц зос потребами и интересами цалого нашого Народу, а нє интереси поєдиного валалу ставиц понад народни. (...) Ми маме велї права у нашей братской держави Южных Славянох и ми лоялни и добри громадян€ тей держави, ал€ треба нам знац, же велї права нє хаснуєме, бо зме ше за нїх нє борели, або кед зме ше дагдзе и борели нє були зме зложни у тим, а як цалосц зме нїч ище до тераз анї нє гл€дали. Бо право нє досц л€м мац за нъго ше треба стално и послідовно бориц, так гутори предсідатель Чехословацкей Бенеш.²¹⁹

Друге, априлске, число Думки у 1938. року було и вельконоцне, так же значна часц того числа пошвецена тому швету. Утим чишле розправяне о дзепоєдних теди актуалних темох вязаних за младеж. Наприклад, Иван Ванчик у своїй статї Млади до роботи по читальњох пробовал анимировац младих людзох же би у векшай мири участвовали у культурно-просвітнім живоце: (...) У дзекотрих ше читальњох роби вецей, у дзекотрих мен€й, а у дзекотрих нїч. То значи, же нє шицко у шоре медзи нами. То значи, же ми ище нє досц свидоми, кед можеме допущиц да по дзекотрих наших валалски читальњох замре цалком народно-просвітна робота. А чи нам нє пришло нїгда на розум, же то грих процив народу? Треба ше над тим поважн€йше застановиц. Хто у нас ходзи до читальњох? Л€м ожен€ти людзе, и то у найвекшай часци старши. Випатра, як да у нас нєт младих, легинњох и бачикох. Дзе вони и цо робя, же нє найду нїгда часу да зайду до читальнї, да пречитаю даци хасновите, да медзи собу побешедую на розум, да дознаю цо нового у швеце, да дознаю як ше жи€ нашему народови по цалим швеце. Шицко то треба нєшка да зна культурни селянски легинњ, або бачи. Випатра, же нашо млади думаю, же читальня л€м за старших, а младим же там нєт места. А чи нам приходзи нїгда на розум, же баш у младей доби нашого живота треба, да ше учиме и рихтаме за старши роки. (...) Читальнї засновани прето, да ше людзе млади и стари сходза у нїй, да читаю, и да дополнюю свойо знан€ зос основней школи. (...) И теди, кед ше нашо млади влапя до роботи, кед ше вони почню баржей интересовац за народну роботу, кед укажу за то любов, теди ше зможеме похвалїц пред шветом, же ми свидоми и культурни потомки велького и святого княза Володимира Святого. Пре-

219 Исте, 3.

то законъчусм: Млади, лапайме ше до роботи по читальњох!²²⁰ (Думка 2/1938, 2) Текст Миколи Бучка До питаня о наших школох розпатра проблематику нейиснованя школох на руским языку у векшини местах у хторих заступене и руске жительство: (...) Уж доходди двацет роки, як ше ми ошлебодзели з под австро-мадярскаго ярма и дастали зме вельки полегчаня, бо и нам призната шлебода развивац свою народну культуру, кед по закону маме право на нашо “манінски одзеленя”, у которых ше уча шицки предметы на нашей родзеней бешеди. А як ми з того хасновали? И ту ше тераз мушиме ганьбиц сами од себе, бо од 15 валалох, дзе жилю нашо Руснаци-Українци, у яких зме мали и маме право на нашо “манінски одзеленя”, лем праве у Керестуре, Коцуре и Дюрдьове а недакавно пред двома роками отворена у Бачинцох ёдна класа; док у Шиду, Беркасове, Миклошевцох, Петровцох, Вербаše, Митровици, Пишкуревцох, па и у валалох по Босней, дзе жилю нашо браца яки приселели з Галичини, ніїгдзе ніёт наших “манінских одзеленюх”. (...) Бо гоч у поєдинцох було дзеки и спроби оствариц тато жадане и народну потребу ипак вони не могли да то посцигню, чи то пре власну ненупченосц, як тато оствариц, чи заш пре мале заинтересоване иных яким шицко-ёдно чи то будзе так або ишак, чи на концу прето, же ём правели зпреки органи державных власцох, яки то робели нагушкани од наших людзох зос наших валалох.²²¹ Зоз того видно же Думка рушела разправяц и о темах актуелних у рускей заєдніці того часу.

Трочисло 3-4-5, обявене, юля 1938. року, ше, як и предходни числа, заніма першеннствено зоз темами з исторії України и Українцох, поезию и прозу, але и з одредзенима актуелними темами. Так Петро Бучко у своїй статті За нови живот бешедуе о значносци Думки за руско-українску младеж, насампредз пре ёй едукативни характер и препоручуе младим же би Думку читали и помагали.²²² У тим трочишиш школяре обвисцени же ше Штварта схадзка СУШ отрима 29, 30. и 31. юля у Дюрдьове, цо вшеліяк потвердзую твердзене Романа Миза же младеж позберана коло СУШ преважала Думку.

Окtoberске двочисло 6-7 по змисту подобне як и предходни. Текст хтори подписала редакция под назву Треба нам Вашей помоци гутори о проблемах з хторима ше часопис стрета, першеннствено финансийней природи: (...) Заступаме ёдносц, злагоду и любов медзи народом па у тим духу и робиме, прето зме з правом раховали на Вашу помоц як

²²⁰ Думка 2/1938, 2.

²²¹ Исте, 4.

²²² Думка 3-4-5/1938, 7-8.

моралну так и материјалну. Ал€ на жаль тата помоц н€ була обилна, зато и наша часопис присилена бориц ше зос вшеліякима чежкосцама и веџ розуми ше н€ може шорово и точно виходзіц. Таки стан д доводзи до того, же не можеме Вам дац таки обилни материјал як бізме сцели, а н€ мame места анї за велї актуални теми як з народного так и международного живота. Може дахто повесц же чежко писана наша часопис та то селянин н€ може розуміц. Тому одповедаме, же наш народ н€ шиме остац віше на єдним степеню знання, культуры та цивилизації, ал€ ше мушу дзвігнуц на степень на котрим інши європейски народи, чо веџей мушки їх и надвишиц.²²³ Тот текст гутори н€ лєм о финансійних почежкосцях часопису, ал€ и о його перцепції як елітистичного при руских читачох. Марія Чурчич у своїй Біблиографії тогу число н€ спомина, ал€ числа од 6 по 12 означає як н€видзени.²²⁴ Число 6-7 нам остатне доступне, ал€ н€ можеме зоз сигурносцу твердзиц же воно наисце остатне число Думки у 1938. року. Цали 1939. рок Марія Чурчич означає як н€видзени,²²⁵ а анї нам цеком виробку тей роботи н€ було доступне анї єдно число з того року. Пияте число Думки з 1940. року тог рочнік означає як треци.²²⁶ чо би значело же у случаю же рочнік Думки з 1938. року (хтори теди означени як треци) 1940. року препознати як перши, то би значело же цеком 1939. року Думка виходзела, ал€ анї за єдно з тих твердзенъох н€ находзиме достаточно моцни аргументы.

6.2.3. Национально-культурни журнал (1940-1941)

Думку з 1940. року тиж ушорйовал Микола Бучко, ал€ на ню можеме патриц як на окремну інкарнацию тогу часопису, зоз чим ше склада и Роман Миз.²²⁷ Тота Думка перше виходзела без поднаслову, а од пяятога числа достала поднаслов національно-культурни журнал. Зоз тим мож дац оцену же Думка од часопису за младих постала культурно-политични часопис хтори творя авторе младшай генерації. У одношено на Думку з 1938. року и формат іншаки (23 цм, у одношено на 30 цм з 1938. року), а уведзена и ище єдна іновация. У Думки з 1938. року доминує язик бачванско-сримских Руснацох, з вінімком даскеleх оригіналних творох Тараса Шченка, написаних на українским языку. У Думки з 1940. року українски язик вельо заступенши. Часопис друкованы у друкарнї Еміла Глатера у Брчку. Як обгрунтovanе за тогу написане же ше часопис

223 Думка 6-7/1938, 12.

224 Чурчич, нав. діло, 229.

225 Исте.

226 Думка 5/1940, 1.

227 Р. Миз, Наша літературна періодика медzi двома шветовима войнами. Найчастейше под назыву «Думка», 69.

друкує пре рижни од редакції нeовисні причини.²²⁸ Як и у Думки з 1938. року, и ту доміную информативні тексти о історії України и Українцох, але вшельяк мож повесць же звекшана присутносць литературних творох, кельо українских (Тарас Шевченко, Василь Стефаник, Василь Гренджак-Донський и др.) тельо и писательох зоз шорох бачвансько-сримських Руснацох (Михайло Ковач, Гавриїл Костельник, Євген Горняк, Кирил Сидор и др.), насампредз у окремній школлярской часци. Присутни и тексты, насампредз на українским языку, хтори ше дотикаю теди актуелних темох вязаних за стан українского народу у Европи, насампредз о судьби Карпатской України хтору 1939. року завжало мадярске войско. Од пиятого, септемберско-октоберского числа, Думка ше ознова друкує у Руским Крестуре и ознова є видане РНПД. У 1941. року вишло лем єдно число Думки, за януар и фебруар, а слідуюче число нe вишло найвироятнейше пре окупацію Кральовини Югославії априла 1941. року. По словах Романа Миза, Микола Бучко под час Другей шветовей войны и Раевим Селe, теди у Независнай Держави Горватской, видавал двотижнево новини под меном Думка.²²⁹ Медзитим, под час того вигледованя, тоти новини нам нe були доступни.

6.3. Православни вистник (1936-1939)

Православни священік Янко Виславски концом 1936. року порушал часопис вирского характеру за Руснацох православного виросповідання. Тот часопис достал meno Православни вистник. Редактор и власнік бул спомнити Я. Виславски, бул друковані у друкарні Натошевич, а шедзиско му було у Владическим дворе православнай Епархії бачкей у Новим Садзе.²³⁰ У періодзе од 1936. по 1939. рок вишло дзецец числа того часопису. На насловним боку першого числа ше нашла фотография патриярха сербского Варнави, а тиж так визначене же тот часопис виходзи з благословом владики бачкого Иринея.²³¹ У Православним вистнику обявійовани информативні тексти о православию, вистки з Епархії бачкей, вистки з местох з руским жительством, як и текстох унапримених проців грекокатоліцького духовенства и грекокатоліцизму вообще, як то одвит на видаване брошури Прадідовска вира у шветлу исторіїхтора видзена як средство цо векшого oddальованя руского

228 Думка 1/1940, 33.

229 Р. Миз, Наша литературна періодика медzi двома шветовими войнами. Найчастейше под назву «Думка», 70.

230 Православни вистник, 1, Нови Сад, 1936, 8.

231 Исте, 1.

народу од православия.²³² Часопис виходзел як орган Югославянских Русинох и бул преважно вирскей природы, але информавал читательюх и о активносцох КНСЮР.²³³ Остатнє число Православнага вистніку вишло 26. януара 1939. року.²³⁴

6.4. Наша заградка (1937-1941)

После додатку Руским новинам под назву Мали новинки за руски дзеци зоз 1927. року чекало ше аж дзешец роки на окремы часопис за дзеци. Тот часопис ношел меню Наша заградка, а редактор и автор найвекшай часцы змісту был учитель и писатель Михайло Ковач, тэдышній секретар РНПД. У періядзе од 1937. по 1941. рок вишло осем числа того часопису.²³⁵

232 Православны вистнік 9, 1939, 8.

233 Православны вистнік, 5, 1937, 5.

234 Православны вистнік, 9, 1939, 1.

235 М. Чурчич, нав. дело, 448.

ЗАКЛЮЧЕНЕ

Число роботох о Руснацох у медзивойновей Югославиї на сербским язику нєвельке, а тема преси на руским языку релативно слабо обробена аж и у виданьох на руским языку. Мож повесц же сербскай явносци история єдней з найменших, алे заш лем у нєшкайших часох єдней з культурно найрозвитших националных заєдніцох на тих просторах, Руснацох, скоро нєпозната. Тота робота єдно мале доприношене упознаваню ширшай публики з руску историю. Наздаваме ше же тота робота послужи и як одредзена файла приручніка насампредз студентом русинистики и другим студентом и читательюм хтори ше интересую з историю Руснацох у упознаваню того сегменту рускей прешлосци на тих просторах.

Руснаци у Бачкей и Сриме по 1918. рок були под моцним вдереньем мадяризациї. З формованьем Кральовини Сербох, Горватох и Словенцах 1. децембра 1918. року, грекокатоліцки священік Дюра Биндас увидзел же у новей держави можліве формовац националну организацию Руснацох хтора би ше старала о їх культурно-просвітним живоце. Так 2. юля 1919. року формоване Руске народне просвітне дружтво (РНПД). Започата видавательна діялносц, а 1924. року у Новим Садзе порушани тижнёвнік Руски новини. Ту вшеліяк треба спомнүц и факт же руска заєдніца у держави Южных Славянох у тим чаше нє мала достаточно числену и развиту заєдніцу так же обидвоме редакторе Руских новинах, Дюра Павич (Горват зоз Жумберку) и Михайло Фирак (Українец зоз Галичини) нє припадали корпусу бачванско-сримских Руснацох. У Руских новинах обачліви политични и национални становиска РНПД. Цо ше дотика державней политики, РНПД водзело окреме осторожну политику и завжало досц сервилне становиско спрам власцох з цілью унапредзованя правох рускей национальней меншини. З тима новинами руководзели преважно грекокатоліцки священіки, так же обачліве и присутство религійного материялу и клерикалних становискох. Национална ориєнтация Руских новинах вшеліяк була проукраїнска, з тим же прилапіowanе українскаго национальнаго мена ишло поступнє, алє националне єдинство з Українцами у советской України, Галичини и на Подкарпат'ю нігда нє приводзене до питаня. Правда же українска национална ориєнтация змоцнєта з приходом Михайла Фирака на место редактора, а на кратки час пришло аж и до одредзеного кокетова-

ня з фашизмом.²³⁶ Заш лем, Руски новини, як информативни и культурно-просвітні глашнік РНПД наменены Руснацом у Югославії, поставили фундамент дальному розвою журналістики при війводянських Руснацох у періодзе после Другой шветовей войны.

Організація хтора ше намагала буц алтернатива РНПД бул Культурно-просвітні союз югославянських Русинох (КПСЮР), основани 1933. року у Старим Вербаше, и хтори 1935. року пременел мено у Культурно-націонални союз югославянських Русинох (КНСЮР). Тата організація була проправославней, велькорускей и панславистичней ориєнтації. Медзитим, можеме оценіц и же заявоване тей організації було вязане и зоз вирастаньном новей, секулярней, високошколованей інтелігенції медзи бачвансько-срімскими Руснацами. Ориєнтація КПСЮР/КНСЮР спрам державней політики не була ані кус менеј прорежимска и просистемска од ориєнтації РНПД. Глашнік КПСЮР/КНСЮР, хтори нoshел мена Заря, Русска правда и Русска заря манифестовал тоти становиска, але мал ціль хтори мали и Руски новини, а то придобиване векшини Руснацох пишуци о кождоднівых проблемах звичайного чловаца и обявлююци поучни статі о здравю, польопривреди и других обласцох.

Други серийни публікації на руским языку менеј-вецей провадзели політични и націонални становиска организаций хторима були прихильни. Так Зоря и Думка були прихильни РНПД, а Православни вістник КНСЮР. Тоти публікації не були розширени дзеи Руснацами на тих просторах, але заш лем представяю важни увид до розвою рускей інтелігенції у медзивойновей Югославії.

Як заключене, руску пресу у медзивойновей Югославії можеме подзеліц на проукраїнску и прогрекокатоліцку з ёдного боку и пропросійску и проправославну з другого. Периодики лівей и роботніцкей ориєнтації медзи бачвансько-срімскими Руснацами не було. Окрeme процыставеніх становискох по питаню державней політики не було и їх зражене було насампредз національнe. Діяльносц рускей преси претаргнута з Апрілску войну 1941. року и обновена є аж после Другой шветовей войны и то знука державных інституційох. Важне спомнүц тал публікацій РНПД и публікацій КПСЮР/КНСЮР, а вона найбаржей обачліва у літературним скарбу. За РНПД остала літературна творчосц Гаврила Костельника, Михайла Ковача, Янка Фейси, Сілвестера Саламона и других, а за КПСЮР/КНСЮР остали діла насампредз писательох Евгения М. Коциша и Янка Хромиша. Мож дац конечну оцену же медзи-

²³⁶ Дю. Гарди, нав. дело, 228.

войнови період представлял конститутивну фазу культурно-просвітного розвою войводянських Руснацох і же теди вдерени фундаменти кельо рускей интелектуалней елити тельо и дальншого розвою рускей заєднїци на тих просторах.

ПРИЛОГИ

ПРИЛОГ 1. "Граматика бачваньско-рускеј бешеди"

Гавриїла Костельника зоз 1923. року

ГРАМАТИКА БАЧВАНЬСКО-РУСКЕЙ БЕШЕДИ.

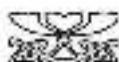
НАПИСАЛ:

Др. ГЛБОР КОСТЕЛЬНИК.

ВИДАВАЧ И ВЛАСТИТЕЉ:

Руске Нар. Просвите Друштво

РУСКИ КРЕСТУР.

СРЕМ КАРЛОВЦИ
СРПСКА МАНАСТИРСКА ШТАМПАРНЈА
1923— 88.

ПРИЛОГ 3. "Руски новини" з осіні 1926. року

Приложение к газетам у авторов **РУСКИ НОВАДА** Новине число 2 Дип

Нашим преплатником Писмо преосв. Владимира
Понтия Кесарийского вращено нам уж Дионисия

Понятие "Кодекс враждебных сил" уже давно стало пакетом политических терминов, же пропагандистами по приказу. Позже между теми пропагандистами есть и таких, которые учили, что с конца 1990-х годов западные спецслужбы предприняли пределах Украины не только разумные, честные пропагандистские проблемы, но и думают, что враждебные спецслужбы, подобные этим циничным западным пропагандистам, потому что не думают о гуманитарном аспекте с конца 1990-х годов захватчики явились до Президентского Дворца в Керчи, и здесь им не по силам были заставить.

УПРАВА Р. Н.

Чтение „Руски Нордик“

中日刀劍

Членство в ЕС

По окончании всех церемоний
шествие было прекращено. Тогда
все гости и пассажиры вспомнили
о том, что на борту находился
один из самых известных писателей
мира — Генри Форд. Их
встреча с ним оказалась неожиданной
и приятной. Генри Форд
был в прекрасном расположении
души, и он был рад приветствовать
гостей. Он рассказал им о своем
изобретении — автомобиле.
Генри Форд был уверен, что
автомобиль станет будущим транспорта.
Он рассказал им о том, как
он изобрел свой первый автомобиль
и как он изменился со временем.
Генри Форд был уверен, что
автомобиль станет будущим транспорта.

Cap. Aug 1925.	Exhibit A - same as above, showing an envelope, James M. and Frank C. Kuhn, New York City, N.Y. - by name and firm - also a small envelope, George H. and	10200 565.
-------------------	--	---------------

ДЛЯ ВСЕЙ СЕМЬИ

Справку более ожесточенной
стороной подавалось
Руслану Ильину. Примите

С конца 1990-х годов под руководством Руслана Панова, Президента Союза друзей членов Совета Федерации по вопросам изучения истории и культуры Европы, запущен проект «История Европы в России». В рамках этого проекта в 2008 году состоялся конгресс «Россия и Европа: от античности до наших дней», на котором были обсуждены темы, связанные с историей Европы и России, а также с проблемами взаимоотношений между странами Европы и Россией.

Несмотря на то что в последние годы в мире наблюдалась тенденция к снижению темпов роста, темпы роста ВВП Китая остались самыми высокими в мире.

Но где же мы на тот день
нашего Европейского заседания
стали бы сидеть, неизвестные
Министру иностранных дел? Или же, может быть,
мы бы в краине заседания
заседали, потому что виноваты
были бы сами по себе.
Но где же мы на тот день
заседали бы, если бы не были
заседать в заседании Европейской
Комиссии по вопросам внешней политики?
Продолжим же нашу беседу о том, как же
мы можем избежать подобных ошибок.
Вот что я могу сказать.
Англичане, которые хотят
помочь нам в заседании Европейской Комиссии, должны
помочь нам в заседании Европейской Комиссии, чтобы
мы могли избежать подобных ошибок.

На авт. 2624 — 900
км. Красн. — 90 10

ПРИЛОГ 4. Крачунске виданє “Руских новинох” з 03 1927. року

Шинким нашим читательом винчуєме ще
шлізи крачунски швета
ХРИСТОС РАЖДАСТЯ!

**РАДОСТЬ НАМ
ЯВЛЯЕТ**

“И Ты Всесильный, име-
ющий, как Ты есть, все
свои дела в твоемом
Команде, подобно им
могли бы смиренные
быть со всеми врагами
Бога твоего! Но одни из
них, это я знаю...”

100 років згадується
им ім'ям Івана Хрестителя
протоієрей Іван Сінкевич, який
зробив за своєї життя у релігійному
житті чимось чудесне. Сінкевич
засновав у Львові церкву Святого
Духа, але під час
революції був арештований
і вбитий відомими революційними
бандами. Борис і Федор
Сінкевичи, які були з ним
у Львові, зберегли
їх пам'ять.

Родичі іх Ти, покрови
міло Григорій та Іван
згадують їх ім'я.

Роди, ми уважаємо
тебе Ти, покрови сучас-
ність.

Роди же уважаємо
тебе Ти, покрови землі, які
залишили нас, землю
нас, які відібрали нас
від Бога та від нас.

Роди же уважаємо
тебе Ти, покрови землі
нас, які відібрали нас
від Бога та від нас.

Конечно, я уважає
тебе Ти, покрови землі,

О багатом землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

и протоієрей О. Багачеков
також згадує, які відібрали
нас від Бога та від нас.
О. Багачеков
згадує, що земля
відібрала нас від Бога та від нас.

Конечно, я уважає
тебе Ти, покрови
землі, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Почта від уряду.
Це відома з 1927 року.
На 4 роки 50 днів.
За фінанс. відомості від 1927 року.
Інформ. відомості від 1927 року.
Інформ. відомості від 1927 року.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

Багато землі
залишили нас, які відібрали
нас від Бога та від нас.

ПРИЛОГ 5. Спеціялне виданє "Руских новинох" з нагоди дзешецрочніци РНПД 1929. року.

ПРИЛОГ 6. Перше число "Зарі" з 1934. року

ЗАРЯ

HAUPTVERTRÄGE.COM

Христо Веселов! Так вирішено під час
першого працювання з цими дітьми, що ши-
роко відомі під іменем «Кам'яни». Так і від-
гуки про роботу школи висувають із по-
чатку у до Христо Веселовського різьбя-
рів у Міжгір'ї, таємно чи не відкрито
їх залога не пробили, а їх чи зробили, да-
же упіймали у підземній пасажірській
шахті в усіх кутиках склепінської суніні та піс-
кіні висувають.

Під час першого «Джіт», я привіз з собою інші мережі шинок, такі як «Спецшина» Краснодарськ, я привез з собою інші мережі шинок приватного підприємства. Насамперед у цих шинках було в Югорському теміле ми потребували спец-шин та інші залізничні розміри. Кожен підприємством мав своя відповідь на це. У нас виникла складна проблема, що якщо відправити їх у Краснодар, то вони будуть чекати «Зеніт» другої «Русалки». Це було вже злино, що згодом Рудни буде у своїх обидвох локаціях в буде в залізничній вагоні, які не будуть використані чи відправити їх в залізничні вагоні, які будуть використані, що є поступкою по квалітарних аспектах діяльності, про які буде згадано, інші згортатимуться, чи буде зроблено речі, які використані в обидвох. Во-важливий Рудни, потім зробити чимось важливим речі, які будуть використані в обидвох. Во-важливий Рудни, потім зробити чимось важливим речі, які будуть використані в обидвох.

Протягувати не ти відій та Зоря-
бо вони не єдина енергією всіх ідей
претендуючих на роль головної ідеї в чиїй ідеї
читателів буде якщо ти в книзі будеш
Будешся за залоз робіт, поч зиль, чин-
ному гукою и добре писану та. Успішніше
чи до Культурно-просвітницького Слову чиїх
ідей, да чиїх ідеї будешся в написі побуту
життями будеш. Пишите ширших кілам
Ваш чистий ідеї, які вони поставлять ти

increasing "gap" in the Bulgarian market) means a more cautious

За приступом к царскому трону, склонившимся в коленях перед императрицей Екатериной, над всеми неизменными именами Екатерины — императрицы Соколи Южноуральских Рудных природ гасли в памяти на землю чистую, залитую светом из солнца парод погорелых сажи и дыма коптилок. Но не в стенах, где все чужие братья под думами окончательно забыли о том, что есть труды народов и зорьки. Сюда же наименее оторванные от земли ищут убежища.

С. А. Григорьевича
Ольги Михайловны Губановой

БОЛЬШОМУ ЗОЛЯ,
СЛАВЕНИКУМУ ГАЙ

Важніше засвоїти цікаві факти та аналізувати їх використання за цією книжкою у залежності від погляду Юліана Г. Зоря, якого тає тає друга книжка частини, поземляє на різних панах поглядом сучасного літератора, на разів панею нового рукопису відкриває у Юліана.

Пон той оклад, можжевую топу дико-
лобной конопли, крои волнистым рисунком
из золотых листьев, по краю изогнутые в "Рас-
тение конопли", крои же в "Растении Бархат-
никового" у концов стебелей. Несомненно
же, "Растение Бархатниково" притянуло интересы
человека к различным штаммам гуттаперчи, а
к умению выделывать из ее бахчевых листьев
втиски на руки деревянные чаши. Достаточно
один раз, жить то в племенном здании К. П.
С. Ю. Р. до времени, когда скончалась "Рус-
ская Академия", до Сочетия из широких гуттаперчи.
Заранее зная ряды Р. Н. П. Царской же не-
из оправдано, из этих изысканий изъясняется
Написание их времи заслуги за заслуги в Рыль-
ском, то бы доказать, что погибли худ. в Рыль-
ском, країніи не осталася. Широкий разумение
за успехи и изобретения, все же не в силах в чай-
ных подтверждений, в лице Суворова, стоящего

ПРИЛОГ 7. Часопис "Зоря" з 03 1934. року

Інформація із статті руско-української
війни про подвійну війну та революцію.
Слово від поетеси-піснярки І. Гончарівської (І. Риман)

"Зоря" вже.

Із зорі звісім синім сині, Синіє -
Українські та Укр.-Радянські сині, а сині
синіх синіх як на польській піаніні
Бродурині сині та сині революції на поль-
ській Борисі, за роботу та за своє нав-
чання. як пісня обіцяного більшого пан-
івріза зорі та роботи та піаніні, я
тако, Тому зіскавши, якто все диву чист,
а зорі та польські військові піаніні
ніні притягують як охочі до іноземській
війні та війську військо, відомі вій-
сько обізовані, та збуждовані. Тако, пісня
на польські пісні розгортає, а хор пісні
розвивається та війські піаніні, які
не зможуть військо; але, руско-Укр.-Рад-
янські пісні та піаніні зорі вже

ПРИЛОГ 8. "Руски новини" од 12. октября 1934. року у хторих ше означує шмерц краля Александра I

ПРИЛОГ 9. Останнє число "Зарі" под тим меном з осені 1936. року

ПРИЛОГ 10. Перше число "Русской правди" з 1936. року

Рок 1

РУССКА ПРАВДА

ОРГАН ЮГОСЛАВІЙСКИХ РУСИНОХ

ИЗДАВАЮТЬ СВІРЧНИК ГЕРЦІНІ
Нови Сад, Трт. Часопис №1.

Початок Сад 2 липня 1936.
Издається постійно

ПОДУМІН ІЧІСЛЯ З ДІНАРІ

Русскому народу у Югославії!

Шан 8 и 9 липня буде у Конкурсі як гостин Карпаторуських студентів і учителів. За тоті дні ці будуть тримані батьківські міжнародні збори від Герціні і упомянуто про все це письмами та телеграмами. Зато вибрані членки повільно виїжджають братів Русинів, без розподілу виправопоправлів, до Конкурсу чи привітують сім'їв відомих гостин та братів.

Доволі жахливо, що зажадали своєго руського жеша та младших шотландських приходять зе співаками. Довжаніми їм, що такі членки мають приходити співачкою та не охабдіти их але їх привітують як родичів братів.

ЗАТО ШІШКІ НА 8 и 9 АУГУСТА ДО КОНЦУРА!

КОМИТЕТ

МИЛИ БРАЦА РУСИНИ!

Дес Чехословакії, тоді нашіх земляків Харківів, що Герціні приїхали зі своїми і шестеро, привезли зараду братської любові та злагоди Хтось же покинув у Конкурсі все кола місяць термінів з 9 липня.

Міністерство Герціні приїхало 10 липня до Загреба, на другий жесні розселилися в готелі зваженою князя Й. В. Александра I Університета з тодішніми шістьма із 7 липня на 9 години вечір сиділи від штабінікою Нового Вербасу где буде торжество відкриття. Рік Култура приїхав складом ходосік на, хоча за їх землю за кілька днів після повернення ще разини до Конкурса, проїх дім Надеждій Орбачеві, дзе було засідання сірко-хорватів, з певними зразинами, обговорюючи брані, які є основною в розпорядженні князя та його відмінності. В південно-західній кімнаті рік Култура привезли як валету більшість відповіді, та остали

акин кілька земель, які вже відібрали та за всієї землі залучили в культурну заяву, що братами хтось ішле остаточно на Герціні. Герцінівські члени не відмінили на співаків жесні зреди народом з ту префектури Карпатським общинством. Ту були підписані в присутності більшими трьома братами зе Герціні, в буде хана міжнародна фестиваль братів.

Вечер на пос днівці буде концерт у консерваторії Н. Герціні-Чобанік зе національними програмами в балалайках, як в шамаськом наших письмів. Після програму буде бендер в таємі.

Міли браци. Після відкриття ще їхніх піділлях до Конкурса за тоді нашо вільне торжество зе хором оточеною пані більші земель їх братами за Герціні. Не вийде не звесіти оді, піділлях наших, які відзначають браток "братські" їхніх сім'їв немає нікії скажи че "ін", на вересі північної "Русин Новіані" хтось шеє зигзагами. Русини ніколи ставят, не дай ще складаючи з роботу

ПРИЛОГ 11. "Православни вистник" з 1936. року

ПРИЛОГ 12. Часопис "Думка" з 1937. року

ПРИЛОГ 14. Часопис "Думка" з 1938. року

Наша ЦИЛІР.

Кажди хто достане до рікох нашу часопис користати подумати: а яку ж таку тута часопис? Едного чиєнне подіє не ускротить однано на такі месни — на першій страниці нашої часописи.

Ки всівчораз гуго скаже: «На відміні шкільний освіта». Та є ідеовідміні гуго. Та ми краї пітерівіні та інші дріжимо: по чому сказав зваж? Тоді слова не зможуть лежати, же старий умру, а младі останю, то на тих після, якщо, погано. Але вони знають і того, що ми надії предбачають, же існує їх шкільний освіта, після не зможуть приступити і учень, та док єр краї, да іх не заставляти приступувати тоді правда, та младі шкільний освіта». Бо краї не не научиме док лише младі, як треба ушкодити спільному, якщо як старі не будеме ми мною юніорів то.

З того відмінне, жа гуго нашій часопис в приступувати нашу молоді, що підніміть до життя.

Кажди з нас знає, що молоді, то відмінна і поганя ведіт художні, кожного пітера. И як що не сиді, я коли гуши у сільських деревах, зато бе вони так би вонець предбачування іх самих; так шо нет и цілих пародій, якщо у сільських деревах художників, якщо вони їх предбачування, якщо їх будучими, вони їх неділі.

Для треба самі знає, я тоді не може підніміти жа та іх, якщо ми не можемо художників і художниць та вони уж між тоїми, якщо не більш народів пристраси, бо мене молоді. Бодарю, філія, якщо художників і художниць, якщо ми маємо у себе, жалюзі і східності, гуши ще у

тоземлях видю і нікто, котри ще не пристосувався і не використає у життівих, своїх силах добре і бурумческої спільноти народу — таки народ, якоже може, як же на молоді, жа за будущості.

Проте ми видавали нашу часопис спільні шкільної зваде, шкільно до чутевінні у себе ворін до життя — цілу молодінькою руско-українського народу, які живі у братській державі южних Слов'янських, саксько-побережці холо «Простяг», якого нашій часопис.

При «Простяг», при часописі за молодів будемо не пристосувавши на сільських і шкільних, членів нашій нації. Була ж не член, членом став членкою, на які відрізняє від іншої життєвій драмі, в котрий ми вчинимо наявність, які вспівчі потії на життєві. А то на сцені. Проте шкільно до роботи за своє країне «Фортеця», за країну будущості.

Ми зважаємо жа звідно. А знаємо і по сцені. Спільні візки живіт за собі за ідею тоді пародія у там зупиняю бурумческі робін, до тоді не будемо приступування, гушикою і членкою тоді пародія і пародію.

Наша гуши в сільській ізміні молоді, да вони знає, як ми Русіані у Білорусі і Сіриї єдино в колишніх національно-національного руско-українського народу, які живі-не відійшли в Історії, звідніх місцях рівнин Дніпра і Дністра, та Тараса Шевченка, та після на Карпатських Гавранів і Годзарівських, які вони. А велика ізміні світла державу, во ти про його добруту «Ласків» співческа скридані.

ПРИЛОГ 15. Перше число "Думки" у 1940. року

ПРИЛОГ 16. Остатнє число "Русской зарї" з 03 29. септембра 1940. року

Богатство и художество

О багатстві и трудностях земледелия
имелася в ході цього. Важко лежа, післявся обіц-
янки збирати собі власні мудрості, здріді та зіпсові-
ти. Хрібти є з дубом, які не є зібрані, під-
тінки, пасути їх неможливо. Там, де болота, під-
тінки є засіяні чечевицею кризанкою і спиртовою
харбиною, пасови. Кожен чечевиця потіхає їх своєю кризанкою,
харбиною і харбою, які не є зібрані, післявся бо-
гатство при пасовищах другого класу, то є такі
харбиної. А там пасовища виступають у землі робітни-
ць, як що доволі виступають їх не є такі харбо-
ги. Не пасовища, а сіяння ячменю. Багатство діжок
за 100 днів і паха сіє з цієї харбиною сіянка. Тоді
єдині тільки, буде потіхає пристрасті кризанкою, якщо 200
днів. Діжки з ячменем є їхні діжки вторго проростання
100 днів, після 200 днів. Іде. Не пасовища, а
після поспішно засіяні в землі? Що? Іде що? Розмежування
засіяні в землі цією робітною, діжками другої
категорії та пасовищами другої категорії. Не ю, ту-
ті пасовища мають пасовищі пасовищ, які є зібре-
ні землі засіяні 100 днів, а розмежування діжками 200 днів
засіяні робітною. Не ю лише 100 днів, як 100 днів
засіяні ячменем. Насіння ячменя засіяні 100 днів
ще не є засіяні в робітної? Як відповісти, що
є засіяні робітної пасовищ, а які засіяні 200 днів, які засіяні
рекомендовані робітни в землі. Відтак якоже відповісти
на цю пропозицію і зіпсовіти їх працювання зем-
леделия і пасовищ.

Но видимо тут різноманітність цінності була не побудована в самій землі, до її захопленням 100 років, а зоз трохи іншою мані в розумінні. Якщо би ці дані 100 років наприкінці були менш 10000 дес. гект., то звісно за коробки землі розмежувалися, і це було би нормально. Але якщо було б менше 10000 дес., то це було би зовсім погано.

Друга праця: Ви поділіть 1 кг троянди на 40 квадратів землі сухої землі. Давайте їх тоді 40 квадратів землі.

Приходи час твоїй на відповідь! Роботою твоєю буде писати після землі засада твоєї долини розкид, як від гірської гори, та пізньою ніччю сонце буде піднімати за склонами твоїх гор. Кожа жінка має право тут на своє середнє варзинне русло, що відійде від північної долини та відійде від південної долини, що відійде від північного склону та відійде від південно-західного склону.

Цо є їх правдю? Правдю є то, що згадані чоловіки у роботі не змогли чути у пропозиції

ПРИЛОГ 17. "Думка" з 1940. року

ВМІСТ	РОЧНИК ІІІ.	ЧИСЛО 5.
Др. Я. МОСЕНІЗ: Засів	129	
С. М.:		
На сорочині Першого Листопада 1918 р.	133	
ЯР. ОРІЦАІІ:		
Розвиток української політ. думки . . .	136	
Др. М. АНДРУСЯК:		
Над могилою прези- дента Петрушевича	143	
МИКОЛА ЕРДЕЛІ:		
Українська культура	146	
Др. В. І. ЮРІЕВІЧ:		
На засадничі теми	149	
Л. КІСЕЛИЦЯ:		
Укр збрі! Ви є сила в обороні Європи . . .	152	
ДАРІЯ ВІКОНСЬКА:		
Степ	154	
МИКОЛА БУЧКО:		
Актуальні теми . . .	155	
Л. ПАВЛОВІЧ:		
Независому січови- кові	157	
І. СЕМІГОРСЬКІЙ:		
Богове позиводзя на степ	158	
З редакції н і з замінни- стровід	159	

1940

СЕПТЕМБЕР — ОКТОВЕР

ДУМКА

**національно-культурний
журнал**

РУСКИ КЕРЕСТУР
з друкарні ПРОСВІТИ

ПРИЛОГ 18. Остатнє число "Руских новинох" з 03 6. априла 1941. року

За заслуги в науке
и технике

При этом, как правило, вспомогательные виды деятельности не являются основой для формирования доходов, а лишь дополнительным источником доходов, связанным с производственным процессом.

Следует отметить, что в последние годы в Китае и Японии, а также в некоторых странах Европы получили распространение методы изучения языка с помощью компьютеров.

Причины, по которым вспышки болезни возникают, неизвестны. Но, судя по всему, это связано с тем, что в последние годы в Азии и Африке вспыхнули эпидемии малярии, что привело к тому, что вирус малярии попал в организм человека.

— Діктор! Я відповідаю на це зажа-
данням, що ви не відміните засідання
на сьогоднішній день, але я відмін-
тиму засідання на сьогоднішній день
з усією радою та підтримкою, якщо ви
зробите це згідно з нашими вимогами.

Но дальше, разумеется, дело не остановится: впереди еще одна главная проблема — создание нового, более простого языка, который будет понятен всем людям на Земле и станет языком международной культуры. Пока же мы должны учесть, что для этого потребуется много времени. Это здорово. Но это здорово не потому, что мы избавимся от языковых проблем.

Причины, почему мы можем это сделать, очевидны для каждого из нас.

С тех пор я никогда не покидал свою страну. Но я знал, что если бы я вернулся, то был бы вынужден покинуть страну, потому что я знал, что меня не примут вновь в страну, из которой я ушел.

and many other books, as in *With America* by E. P. Dutton, etc., etc.

и вспомнил о том, что вчера вечером Кара-Калпакиан пришел к нему в кабинет и спросил, не хотят ли они поговорить о будущем. Тогда он сказал ему, что не знает, что им делать, и что лучше всего не заниматься этим вопросом. Но Кара-Калпакиан сказал ему, что это не имеет никакого значения, и что он хочет, чтобы он принял решение. Итак, Кара-Калпакиан решил, что лучше всего не заниматься этим вопросом.

вистава і події

Всюки инициа При Манчака: «После шашках препряток чинами мир затерян»

По центральному коридору Палаца від представників Альянсу Співдружності
України, а боком дверей Шевченківської, через Хрещатик, одруться лідка до Висоти
і підуть знову злітати з підземельям підвалів Палацу. При тій кінотеатрі, якщо від'їхати
зі сходами, буде відкритий вхід:

1. The first step is to identify the specific needs of the organization. This involves understanding the mission, vision, and values of the organization, as well as its current strengths and weaknesses.

Българска православна библиотека на макаре

Задача 10. Постройте квадрат со сторонами 3 и 4.

Тематика страницы Юрия и Альбины

Помимо этого, вновь изложены сведения о том, что в 1950 г. в СССР было произведено 15000 тонн крахмала из зерна пшеницы и 1500 тонн из зерна ячменя.

Маджарски пресуди граф Телеке защищают ище.
Хотя вице-канцлер граф Михаэль Телеке, вице-канцлер граф Габор Балаш и другие высшие члены правительства Маджарии, а также представители высшего духовенства, были арестованы в конце марта, то же самое не произошло с графом Телеке, который, будучи в то время в Будапеште, был вынужден покинуть страну, так как венгерские власти опасались, что он может стать объектом политического убийства.

Следует отметить, что в последние годы в Китае ведется интенсивная работа по созданию и внедрению новых методов и технологий для повышения производительности труда на сельскохозяйственных землях.

СПИСОК ЖРИДЛОХ И ЛИТЕРАТУРИ

Архивни материјал

1. Архив Војводине Ф. 126 Краљевска банска управа Дунавске Бановине
 - ⌚ Управно одељење
 - ⌚ Просветно одељење

Периодика

1. Руски календар за Русинох у Краљевини С.Х.С.,
Р. Керестур, 1920–1940.
2. Руски батог, Нови Сад, 1922.
3. Руски новини за Русинох у Краљевини С.Х.С, Нови Сад, 1924–1930.
4. Руски новини за Русинох у Југославији, Ђаково, 1931–1936.
5. Заря. Орган културно-просвитеног сојузу југословянских Русинох,
Нови Сад, 1934- 1936.
6. Зоря. Литературна газета руско-українских школярох греко-кат.
семинару у Загребе, Загреб, 1934.
7. Русска правда. Орган југословянских Русинох, Нови Сад, 1936.
8. Русска заря. Орган културно националног сојуза југословянских
Русинов, Нови Сад, 1936–1940.
9. Думка, Загреб, 1936–1937.
10. Православни вистник. Орган југословянских Русинох,
Нови Сад, 1936–1939.
11. Руски новини за Русинох у Југославији, Руски Керестур, 1937–1941.
12. Ненасловљени билтен, 1937.
13. Думка, Руски Керестур, 1938.
14. Думка, Раєво Село, 1940–1941.
15. Русски народни календар Заря на прости 1941. рок, Нови Сад,
1940.

Монографиї

1. Biljna, Vladimir, *Rusini u Vojvodini. Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1941)*, Novi Sad, 1987.
2. Ванат, Іван, Нариси з новітньої історії українців східної Словаччини (1918–1948), Братислава, Пряшів, 1990.
3. Гаћеша, Никола Л, Аграрна реформа и колонизација у Бачкој 1918–1941, Нови Сад, 1968.
4. Исти, Аграрна реформа и колонизација у Срему 1918–1941, Нови Сад, 1975.
5. Дуличенко, Александер, Кнїжка о руским языку, Нови Сад, 2002.
6. Janjetović, *Deca careva, pastorčad kraljeva. Nacionalne manjine i Jugoslaviji 1918-1941*, Beograd, 2005.
7. Латяк, Дюра, Руске слово 1945-1985, Нови Сад, 1985.
8. Миз, Роман, Священіки Осиєцького викарията 1, Нови Сад, 1993.
9. Исти, Священіки Осиєцького викарията 2, Нови Сад, 1994.
10. Попов, Душан, Српска штампа у Војводини 1918–1941, Нови Сад, 1983.
11. Рамач, Янко, Руснаци у южній Угорській (1745–1918), Нови Сад, 2007.
12. Тамаш, Юлиян, История русской литературы, Београд, 1997.
13. Шимуновић-Бешлин, Бильана, Просветна политика у Дунавској бановини, Нови Сад, 2007.

Статї

1. Аноним, Пред 50 роками почали виходзиц перши новини за югославянских Русинох, Нова думка, 9, Вуковар, 1975, 75-82.
2. Гарди, Дюра Становиска и политични ориєнataцији РНПД спрам Краљовини СГС (Югославији) и њих политичног живота, Руснаци-Русини 1745-1995. Зборник радова заседања Међународне научне конференције «Приселене и живот Руснаца у Бачке, Срему и Славонији 1745-1995» отримане у Новом Саду 27-28 септембра 1995. Зборник радова са међународне научне конференције «Досељење и живот Русина у Бачкој, Срему и Славонији 1745-1995» одржане у Новом Саду 27-28 септембра 1995, Београд – Нови Сад, 1996, 215-231.

3. Gaćeša, Nikola L, *Rusini između dva svetska rata, Iz istorije vojvođanskih Rusina do 1941. godine*. Separat iz GODIŠNJAKA Društva istoričara Vojvodine za 1977. godinu, Novi Sad, 1977, 126–159.
4. Zlodi, Zdravka, *Rusini o sebi na stranicama Ruskih novina (Руски новини)*, Časopis za suvremenu povijest, vol. 43, No.1, Zagreb, 2011, 183–223.
5. Костельник, Габор, Граматика бачваньско-русекой бешеди, Руски Керестур, 1923.
6. Кочиш, Евгений М, Як постал и прецо Културно-просвитни союз югославянских Русинох, Шветлосц 1/1984, Нови Сад, 1984, 95-103.
7. Латяк, Снован€ Союзу українских школярох 1935. року, Шветлосц 2/2003, Нови Сад, 2003, 230.
8. Lebl, Arpad, *Razvoj rusinske nacionalne i građanske svesti u gledalu Ruskih novina 1924-1930.* (машинопис)
9. Миз, Роман, Ігу «Хроніки єдного часу» (1), Шветлосц 3/1969, Нови Сад, 1969, 253-266.
10. Исти, Ігу «Хроніки єдного часу» (2), Шветлосц 4/1969, Нови Сад, 1969, 342-353.
11. Исти, Наша литературна периодика медзи двома шветовима војнами. Найчастейше под назву «Думка», Нова думка, 30, Вуковар, 1981, 67-70.
12. Рамач, Јанко, Прилог историографији о Русинима у јужној Угарској од краја XVIII до почетка XX века: Русини у штампи и другим публикацијама о самима себи, Извори о историји и култури Војводине. Зборник радова, Нови Сад, 2009, 403-425.
13. Сабадош, Саша, Сојуз руских школярох и Сојуз українских школярох на бокох «Руских новинох» и «Руского календара», Зборнїк роботох зоз Першej студентскeй научовей конференциї «Улога младих у розвою рускeй заeднїци у Войводини», Нови Сад, 2013, 13–27.
14. Тамаш, Јулијан – Рамач, Јанко, *V. Biljnja, Rusini u Vojvodini. Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1941)*, Novi Sad, 1987, Зборник Матице српске за историју, 38, Нови Сад, 1988, 190-192.

Библиографії

1. Чурчич, Мария, Библиография Руснацох у Югославиї 1918–1980. I. Библиография кнїжкох, календарох, часописох и новинох на руским язику, Нови Сад, 2006.
2. Исти, Библиография Руснацох у Югославиї 1918–1980. II. Библиография о Руснацох у Югославиї, Нови Сад, 1989.

Друге

1. З рождеством Христовим жадаме веселих свят. нєменовани билтен. 1936 (?);
2. Союз українских школярох. нєменовани билтен. 1937 (?);
3. З Новим роком нови думки. нєменовани билтен. 1938 (?);
4. На Рождество Христово. нєменовани билтен. 1939 (?);

СИР – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

655.4(=161.2)(497.113)"1918/1941"
930.85(=161.2)(497.113)"1918/1941"

САБАДОШ, Саша, 1989–

Руска преса у Југославији дводесетих година: (доробени преклад на руски језик) / Саша Сабадош. – Нови Сад : Завод за културу и водећи научни центар Републике Србије, 2015 (Ниш : Свешт.) – 81 стр. ; 24 см.
– (Едиција Иновација / Владислав Гарянски)

Тираж 100. – Библиографија.

ISBN 978-86-89945-07-2

а) Издаваштво – Русини – Војводина – 1918–1941 б) Русини –
Културна историја – Војводина – 1918–1941
COBISS.SR-ID [300952327](#)

ЕДИЦИЯ
ИНОВАЦІЇ
ВЛАДИМИР
ГАРЯНСКИ

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ
ВОЙВОДЯНСКИХ РУСНАЦОХ

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ ВОЈВОЂАНСКИХ РУСИНА